

รายงานการวิจัย

**การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุกรรมของสุกรไทย
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
(A Study on Factors Affecting the Conservation of Genetic Resource
of Thai Pigs in the Northeast)**

ผู้วิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร. พงษ์ชาญ ฌ ลำปาง
สาขาวิชาเทคโนโลยีการผลิตสัตว์
สำนักวิชาเทคโนโลยีการเกษตร
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ปีงบประมาณ พ.ศ. 2538
ผลงานวิจัยเป็นความรับผิดชอบของหัวหน้าโครงการวิจัยแต่เพียงผู้เดียว

เมษายน 2545

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอแสดงความขอบคุณเป็นอย่างสูงต่อชาวบ้านบงคำ ตำบลโพนสวรรค์ อำเภอโพนสวรรค์ จังหวัดนครพนม ชาวบ้านกวนนุ่น ตำบลจันทร์เพ็ญ อำเภอเต่างอย จังหวัดนครพนม ชาวบ้านหนองแสง ตำบลคอนคู้ อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น และชาวบ้านในหมู่บ้านอื่น ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ได้ให้ความร่วมมือให้ข้อมูลที่มีค่าต่อการวิจัยนี้

การวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ปีงบประมาณ พ.ศ. 2538

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่มีผลต่อการเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยในชนบทของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเพื่อเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุกรรมสุกรพันธุ์ไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้มีการเก็บข้อมูลโดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างจาก 3 หมู่บ้านได้แก่ บ้านบงคำ จังหวัดนครพนม บ้านกวนบูน จังหวัดสกลนคร และบ้านหนองแสง จังหวัดขอนแก่น และเก็บข้อมูลประกอบอื่น ๆ จากอีกหลายหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลจากการศึกษาระบบเกษตรนิเวศน์และการเลี้ยงสุกรของทั้ง 3 หมู่บ้านพบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อการอนุรักษ์สุกรพันธุ์ไทยได้แก่ (1) ความชอบของชาวบ้าน โดยที่การเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยจะเริ่มจากความชอบหรือความสนใจของชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากการมีประสบการณ์หรือเห็นคนอื่นเลี้ยงแล้วเห็นว่าดีจึงอยากจะเลี้ยงบ้าง (2) ตลาดรองรับ โดยพบว่าในแหล่งที่มีความต้องการสุกรพันธุ์ไทยสูงชาวบ้านก็นิยมที่จะเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยกันมาก และ (3) แหล่งอาหารราคาถูก เนื่องจากสุกรพันธุ์ไทยมีราคาขายต่ำกว่าสุกรพันธุ์ต่างประเทศดังนั้นจึงจำเป็นต้องลดต้นทุนผลิตลงให้ได้มากที่สุด ซึ่งต้นทุนที่มากที่สุดในการผลิตสุกรคือค่าอาหารดังนั้นหากชาวบ้านสามารถหาอาหารราคาถูกมาเลี้ยงสุกรได้ก็จะมีการเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยกันมากขึ้น ส่วนปัจจัยที่เป็นผลเสียต่อการอนุรักษ์สุกรพันธุ์ไทยได้แก่ นโยบายของหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐที่ขัดขวางการเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทย เช่น นโยบายการส่งเสริมให้ชาวบ้านเลี้ยงสุกรพันธุ์ต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งสุกรพันธุ์จีนที่มีสีดำคล้ายกับสุกรพันธุ์ไทยทำให้เกิดการแข่งขันโดยตรงกับสุกรพันธุ์ไทยในตลาดที่ผู้ซื้อนำสุกรไปใช้ในพิธีกรรมที่ต้องใช้สุกรสีดำ

จากผลการศึกษาทำให้ได้แนวทางที่เหมาะสมสำหรับการอนุรักษ์สุกรพันธุ์ไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือ (1) กรมปศุสัตว์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องกำหนดนโยบายที่ชัดเจนในการอนุรักษ์สุกรพันธุ์ไทยและต้องหามาตรการป้องกันไม่ให้เกิดการส่งเสริมการเลี้ยงสุกรพันธุ์ต่างประเทศไปขัดขวางการอนุรักษ์สุกรพันธุ์ไทย (2) สำรวจแหล่งเลี้ยงและจำนวนสุกรพันธุ์ไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นประจำทุกปีเพื่อเฝ้าระวังคิดตามการเปลี่ยนแปลงและวางแผนการอนุรักษ์ได้อย่างเหมาะสมและทันสถานการณ์ (3) หาทางส่งเสริมให้ชาวบ้านในแหล่งที่มีปัจจัยเหมาะสมเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยเพื่อเป็นแหล่งรายได้ (4) ประชาสัมพันธ์ให้สังคมเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์สุกรพันธุ์ไทย เพื่อเป็นการเปิดตลาดสำหรับผลผลิตของผู้เลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

การที่จะส่งเสริมให้ชาวบ้านเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยกันอย่างยั่งยืนได้นั้นจำเป็นต้องวิจัยหารูปแบบการเลี้ยงที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังจำเป็นต้องศึกษาหาข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ เกี่ยวกับการเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยที่จำเป็น เช่น ชนิดและปริมาณของอาหารตามธรรมชาติต่างๆที่ชาวบ้านจะหามาเลี้ยงสุกรได้ การ

เตรียมอาหารสุกรที่ใช้พลังงานต่ำแต่ให้สุกรได้รับอาหารพอเพียงต่อการดำรงชีวิตและการให้ผลผลิต การจัดการต่าง ๆ ที่เหมาะสม แนวทางการนำผลผลิตไปใช้ประโยชน์ การหาตลาดใหม่ ๆ สำหรับผลผลิตที่ได้ เป็นต้น

Abstract

The objectives of this research were to study certain socio-economic and cultural factors affecting the raising of Thai indigenous pigs in rural areas in the Northeast of Thailand, and to find recommendations for the conservation of those pigs. Three villages in the Northeast, namely, Ban Bongkam in Nakhon Phanom province; Ban Guanbun in Sakon Nakhon province, and Ban Nongsaeng in Khon Kaen province were selected as the main study sites. Supporting data were also collected from several other villages. The Semi-Structured Interviewing techniques was used in collecting the data. The results from studying the agro-ecosystems and pig raisings of the 3 villages showed that the factors that supported the conservation of Thai indigenous pigs were: (1) Preference of the villagers toward the raising of Thai indigenous pigs This mainly due to their own experience or from observation of their neighbors' successes. (2) Market for the pigs. It was found that in areas where Thai pigs were in high demand, villagers were eager to raise Thai pigs without much encouragement. (3) Availability of cheap sources of feedstuff. Since Thai pigs sell prices were less than those of exotic crossbred pigs, it was important to reduce the cost of production as much as possible. The major portion of the cost was feed cost. Thus, the villagers would be able to raise more pigs if they could find cheap sources of feedstuff for their pigs. Certain governmental agencies' policies were found to adversely affect conservation of Thai pigs. For example, the policy in promotion of exotic breed pigs in rural areas. This especially true with the Chinese breeds that had black body color competed directly with Thai pigs in the black pigs market.

The recommendations for conservation of Thai indigenous pigs in the Northeast of Thailand are: (1) The Department of Livestock Development and other related agencies must have a clear policy in conservation of Thai pigs and must find the measure to prevent the exotic pigs breeds promotion policy from interfering the conservation of Thai pigs. (2) The raising locations and numbers of Thai pigs in the Northeast should be surveyed annually in order to monitor the changing and to plan the conservation appropriately. (3) Should promote Thai pigs raising as a source of income for the villagers in areas that have factors favoring the raising. (4) Should promote the public awareness of the importance of conservation of Thai pigs in order to widen the market of Thai pigs.

In order to make the promotion of Thai pigs raising among villagers sustainable, researches should be done to find the more appropriate raising method. Moreover, it is necessary to study

various basic information concerning Thai pigs raising such as kinds and amount of natural feedstuff that are used by the villagers to feed their pigs, preparation methods of feeds that consume less energy but provide enough nutrients for maintenance and production of the pigs, the appropriate management practices, the utilization of the products, new markets for the products, etc.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อ	ข
Abstract	ง
สารบัญ	ฉ
สารบัญภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.4 ข้อตกลงเบื้องต้น	3
1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	3
บทที่ 2 วิธีดำเนินการวิจัย	4
2.1 แหล่งที่มาของข้อมูล	4
2.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	5
2.3 วิธีวิเคราะห์ข้อมูล	6
บทที่ 3 ผลการวิจัย	7
3.1 ผลการศึกษา	7
3.2 อภิปรายผล	19
บทที่ 4 บทสรุป	23
4.1 สรุปผลการวิจัย	23
4.2 ข้อเสนอแนะ	25
บรรณานุกรม	28
ประวัติผู้วิจัย	29

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 3 - 1 ที่ตั้งบ้านบงคำ ตำบลโพนสวรรค์ อำเภอโพนสวรรค์ จังหวัดนครพนม	8
ภาพที่ 3 - 2 ที่ตั้งบ้านกวนนุ่น ตำบลจันทร์เพ็ญ อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร	13
ภาพที่ 3 - 3 ที่ตั้งบ้านหนองแสง ตำบลคอนคู่อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น	16

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

สุกรเป็นสัตว์เลี้ยงของคนไทยทั่วประเทศมาแต่ครั้งอดีตกาล ชาวบ้านเลี้ยงสุกรไว้เพื่อใช้บริโภคในเทศกาลงานบุญต่าง ๆ ที่ต้องเลี้ยงอาหารคนเป็นจำนวนมาก และสุกรได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเพณีไทยหลายประการ เช่น การใช้หัวสุกรเป็นเครื่องเซ่นแก่บพูน เป็นต้น สุกรพันธุ์ดั้งเดิมที่เลี้ยงกันในอดีตมีมากมายหลายพันธุ์ เช่น ราด พวง ควาย และ ไทหล้า เป็นต้น สุกรพันธุ์ต่าง ๆ เหล่านี้น่าจะมีกำเนิดในประเทศไทยหรือในประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง ยกเว้นสุกรพันธุ์ไทหล้าซึ่งเชื่อกันว่าเป็นสุกรพันธุ์จีนที่คนจีนนำเข้ามาเลี้ยงเป็นเวลานานแล้วจนแพร่หลายทั่วไป สุกรพันธุ์ดั้งเดิมของไทยเหล่านี้มีรูปร่างลักษณะและขนาดตัวที่แตกต่างกัน โดยที่สุกรพันธุ์ดั้งเดิมเหล่านี้ต้องปรับตัวให้อยู่รอดภายใต้สภาพการเลี้ยงดูที่แร้นแค้นและโรคพยาธิชุกชุมจึงมักมีขนาดตัวเล็ก โตช้า แต่ก็เป็นสัตว์ที่ต้องการอาหารน้อยในการดำรงชีวิตและสืบพันธุ์ และสามารถใช้อาหารที่มีคุณภาพต่ำได้ดีมาก

ถึงแม้ว่าจะมีผู้นำสุกรพันธุ์ยุโรปเข้ามาเลี้ยงในประเทศไทยเป็นครั้งแรกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2461 (สุชีพ, 2522) แต่ก็เป็นเลี้ยงอยู่ในวงแคบ ๆ และได้สูญพันธุ์ไปในที่สุด จึงถือได้ว่าไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อพันธุกรรมของสุกรพันธุ์ดั้งเดิมของไทย การเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบอย่างสำคัญต่อการเลี้ยงสุกรพันธุ์ดั้งเดิมของไทยเริ่มในปี พ.ศ. 2500 เมื่อกรมปศุสัตว์ได้ส่งสุกรพันธุ์ดาร์จไวท์และพันธุ์รอกเข้ามาเลี้ยงและได้ขยายพันธุ์ไปยังผู้เลี้ยงอย่างกว้างขวางโดยผ่านทางสถานีบำรุงพันธุ์สัตว์ต่าง ๆ และเครือข่ายผู้บำรุงพันธุ์สุกรที่กรมปศุสัตว์ได้จัดตั้งขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2506 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้ส่งสุกรพันธุ์แลนค์เรซเข้ามาเลี้ยงอีกพันธุ์หนึ่ง ปรากฏว่าสุกรพันธุ์ต่างประเทศทั้ง 3 พันธุ์นี้ได้รับความนิยมเลี้ยงกันอย่างแพร่หลายไปทั่วประเทศตราบนานเท่านานนี้ นอกจากนี้ต่อมายังได้มีการนำสุกรพันธุ์จากต่างประเทศทั้งที่เป็นพันธุ์แท้และพันธุ์ผสมเข้ามาเลี้ยงอีกเรื่อยมา จนปัจจุบันนี้สุกรพันธุ์ดั้งเดิมของไทยมีเหลือน้อยมากจนสามารถพบเห็นได้เฉพาะในเขตชนบทที่ห่างไกลของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และตามหมู่บ้านของชนกลุ่มน้อยบางเผ่าในภาคเหนือเท่านั้น และจำนวนสุกรเหล่านี้ยังลดลงอย่างรวดเร็วอีกด้วย ทั้งนี้เพราะผู้เลี้ยงสุกรเห็นว่าสุกรพันธุ์ดั้งเดิมนั้นมีลักษณะสำคัญทางเศรษฐกิจไม่เหมาะสมต่อการเลี้ยงเป็นการค้า เช่น โตช้า มีประสิทธิภาพการใช้อาหารต่ำ มีคุณภาพซากไม่ดี เป็นต้น จึงเป็นที่น่าวิตกว่าสุกรพันธุ์ดั้งเดิมของไทยจะสูญพันธุ์ไปในอนาคตอันใกล้ นี้ถ้าไม่มีมาตรการใด ๆ มาอนุรักษ์สุกรเหล่านี้ไว้อย่างเป็นทางการ

สุกรพันธุ์ไทยถึงแม้ว่าจะไม่เหมาะสมต่อการผลิตเพื่อการค้าแบบเข้มข้น (intensive commercial production) อย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แต่ก็มีคุณสมบัติที่ดีที่น่าสนใจหลายประการ เช่น สามารถใช้ประโยชน์จากอาหารที่มีเยื่อใย (crude fiber) สูงได้ดีกว่าสุกรพันธุ์ตะวันตก มีขนาดตัวเล็กจึงต้องการอาหารเพื่อการดำรงชีพน้อย มีความทนทานต่อสภาพแวดล้อมที่ร้อนแค้นได้ดี ถึงวัยเป็นหนุ่มเป็นสาวเร็ว (สืบทพันธุ์ได้เร็ว) และอาจมีความสามารถในการต้านทานต่อโรคพยาธิต่าง ๆ ได้ดีกว่าสุกรพันธุ์ตะวันตก อนึ่งเนื่องจากการศึกษาน้อยมากในด้านชีววิทยาและพันธุกรรมของสุกรพันธุ์ไทย จึงยังมีสิ่งที่ไม่รู้อีกมากเกี่ยวกับประโยชน์ที่จะได้จากสุกรเหล่านี้ที่จะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ดังนั้นหากสุกรพันธุ์ไทยต้องสูญพันธุ์ไปก็จะเป็นสิ่งที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง การอนุรักษ์สุกรพันธุ์ไทยนอกจากจะเป็นการรักษาไว้เพื่อใช้ประโยชน์แล้วยังเป็นการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และรักษาสสมบัติของชาติไว้ให้นุชนรุ่นหลังได้รู้จักและชื่นชมอีกด้วย

ถึงแม้ว่าในปัจจุบันนี้จะมีหลายหน่วยงานที่ให้ความสนใจกับการอนุรักษ์สัตว์พันธุ์ไทยต่าง ๆ แต่สุกรพันธุ์ไทยยังนับว่าได้รับความสนใจต่ำกว่าสัตว์เลี้ยงชนิดอื่น ๆ เช่น ไก่ โค กระบือ หรือแม้แต่สุนัข กรมปศุสัตว์ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักของประเทศไทยในการอนุรักษ์สัตว์เลี้ยงพันธุ์ไทยตาม “นโยบาย มาตรการ และแผน การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2541 – 2545” ที่กำหนดโดยสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ได้กำหนด “นโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์ และพัฒนาปศุสัตว์ เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน พ.ศ. 2541 – 2546” ขึ้นรองรับ และมีโครงการวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพด้านการปศุสัตว์ แต่การดำเนินงานยังอยู่ในระยะเริ่มต้นและกิจกรรมส่วนใหญ่มุ่งไปในการศึกษาพันธุกรรมในระดับโมเลกุลของสุกรเท่านั้น ดังนั้นการวิจัยเพื่อศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความคงอยู่หรือสูญหายของการเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยจึงมีความจำเป็นเร่งด่วนของการหาแนวทางการอนุรักษ์สุกรพันธุ์ไทยอย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการคงอยู่ของสุกรพันธุ์ไทยในปัจจุบัน เพื่อที่จะได้นำความรู้ที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการวางมาตรการอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุกรรมของสุกรพันธุ์ไทยต่อไป

วัตถุประสงค์จำเพาะของการวิจัยในครั้งนี้คือ

- 1) เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่มีผลต่อการเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยในชนบทของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

- 2) เพื่อเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุกรรมสุกรพันธุ์ไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้จำกัดเฉพาะการศึกษาสุกรพันธุ์ไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเท่านั้น

1.4 ข้อตกลงเบื้องต้น

สุกรพันธุ์ไทย หมายถึงสุกรพันธุ์ที่มีการเลี้ยงในประเทศไทยมาแต่เดิมก่อน พ.ศ. 2500 ลักษณะภายนอกที่เด่นชัดของสุกรเหล่านี้คือ มีลำตัวสีดำล้วน หรือสีดำมีสีขาวในบางส่วนของร่างกาย เช่น หน้าผาก เท้าทั้งสี่ หรือ ปลายหาง เป็นต้น

สุกรพันธุ์ต่างประเทศ หมายถึงสุกรพันธุ์แท้หรือพันธุ์ผสมที่มีเชื้อสายมาจากสุกรพันธุ์ยุโรป หรือสหรัฐอเมริกาที่ได้นำเข้ามาเลี้ยงในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้ทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการคงอยู่หรือสูญสลายของการเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยในชนบทของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. ได้แนวทางการอนุรักษ์สุกรพันธุ์ไทยที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปปฏิบัติได้
3. ได้ข้อมูลพื้นฐานที่จะใช้เป็นการวางแผนทางการทำวิจัยเกี่ยวกับสุกรพันธุ์ไทยในด้านต่าง ๆ ต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนต่อไป

บทที่ 2

วิธีดำเนินการวิจัย

2.1 แหล่งที่มาของข้อมูล

- 1) หมู่บ้านศึกษาหลัก ได้แก่หมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 3 หมู่บ้านซึ่งได้คัดเลือกเพื่อเป็นแหล่งข้อมูลหลัก การคัดเลือกหมู่บ้านเหล่านี้ใช้ “วิธีการคัดเลือกตัวอย่างตามวัตถุประสงค์ (purposive sample selection technique)” โดยมีหลักเกณฑ์และวัตถุประสงค์ในการคัดเลือกดังนี้

หมู่บ้านที่ 1 บ้านบงคำ ตำบลโพนสวรรค์ อำเภอโพนสวรรค์ จังหวัดนครพนม

- คัดเลือกเพราะเป็นหมู่บ้านที่มีการเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยเป็นจำนวนมากในอดีต ต่อมาได้เลิกเลี้ยงไป แต่ปัจจุบันได้กลับมาเลี้ยงใหม่
- ใช้เป็นแหล่งศึกษาปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านเลิกเลี้ยง และปัจจัยที่ทำให้กลับมาเลี้ยงใหม่

หมู่บ้านที่ 2 บ้านกวนมุ่น ตำบลจันทร์เพ็ญ อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร

- คัดเลือกเพราะเป็นหมู่บ้านที่มีการเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยมาแต่อดีต และปัจจุบันยังเลี้ยงอยู่
- ใช้เป็นแหล่งศึกษาปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านยังคงเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยอยู่ในปัจจุบัน

หมู่บ้านที่ 3 บ้านหนองแสง ตำบลคอนคู้ อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น

- คัดเลือกเพราะเป็นหมู่บ้านที่มีการนำสุกรพันธุ์ไทยเข้าไปส่งเสริมให้ชาวบ้านเลี้ยงกันอย่างแพร่หลายในช่วงเวลาหนึ่ง แต่ปัจจุบันชาวบ้านได้เลิกเลี้ยงไปแล้ว
- ใช้เป็นแหล่งศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยโดยหน่วยงานภายนอก

- 2) แหล่งเก็บข้อมูลประกอบ ได้แก่หมู่บ้านอื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เป็นแหล่งของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้ แหล่งข้อมูลประเภทนี้มีเป็นจำนวนมาก แต่ละแหล่งให้ข้อมูลในประเด็นที่เกี่ยวข้องเท่านั้น

2.2 วิธีการรวบรวมข้อมูล

การวิจัยนี้ใช้เทคนิค “การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interviewing)” เป็นวิธีการหลักในการเก็บข้อมูล

วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างมีขั้นตอนที่สำคัญดังนี้

1) การสร้างกรอบคำถามที่จะใช้เป็นแนวในการสัมภาษณ์

การสร้างกรอบคำถามในเบื้องต้นอาศัยพื้นฐานที่สำคัญ 3 ประการ คือ

- ก. ข้อมูลต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้ว เช่น บันทึกของหน่วยราชการ รายงานประจำปี รายงานการวิจัย แผนที่ ภาพถ่าย เป็นต้น
- ข. สมมุติฐานที่เกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษา
- ค. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

หลังจากที่ได้ลงพื้นที่และเก็บข้อมูลไปแล้ว ได้มีการปรับกรอบคำถามตามข้อมูลที่ได้รับเข้ามาใหม่ และการปรับกรอบคำถามได้ทำหลายครั้งเพื่อให้ได้ข้อมูลสมบูรณ์ตามประเด็นการศึกษาให้มากที่สุด

กรอบคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ คือ

- (1) ลักษณะโดยทั่วไปของหมู่บ้าน ทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม
- (2) ระบบการเกษตรของหมู่บ้าน
- (3) การเลี้ยงสุกรของชาวบ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- (4) ข้อมูลประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา

2) การสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเป็นวิธีการสัมภาษณ์แบบไม่ใช่แบบสอบถาม (questionnaire) แต่สัมภาษณ์ตามกรอบคำถาม (sub-topic) ที่เตรียมไปก่อนการสัมภาษณ์ คำถามต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ผู้สัมภาษณ์ตั้งขึ้นในระหว่างการสัมภาษณ์ โดยอาศัยคำตอบของผู้ให้สัมภาษณ์เป็นแนวในการตั้งคำถามต่อไป ทำการสัมภาษณ์ในลักษณะนี้จนได้ข้อมูลครบตามกรอบคำถามที่ตั้งไว้จึงจบการสัมภาษณ์ อย่างไรก็ตามหากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เปิดประเด็นใหม่นอกเหนือจากกรอบคำถามที่เตรียมไว้แต่เห็นว่าเกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย ผู้สัมภาษณ์ก็จะสัมภาษณ์หาข้อมูลในประเด็นที่เปิดใหม่นั้น และในทำนองเดียวกัน หากการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่ามีบุคคลอื่นที่สามารถให้ข้อมูลในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ผู้สัมภาษณ์ก็สามารถเลือกบุคคลเหล่านั้นมาเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ได้

ผู้ให้สัมภาษณ์มี 2 ประเภทคือ ผู้ให้สัมภาษณ์เฉพาะประเด็น และผู้ให้สัมภาษณ์ในระดับครัวเรือน ผู้ให้สัมภาษณ์เฉพาะประเด็นได้แก่ผู้ที่มีความรู้หรือเกี่ยวข้องกับประเด็นใดประเด็นหนึ่งของกรวิจัย เช่น ผู้ใหญ่บ้านที่ให้ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับหมู่บ้านและให้รายชื่อของชาวบ้านที่ผู้วิจัยจะเลือกเพื่อการสัมภาษณ์ต่อไป ผู้สูงอายุในหมู่บ้านที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ในอดีต ผู้เลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยที่อยู่นอกหมู่บ้านศึกษาหลักที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเลี้ยงสุกร เป็นต้น ส่วนผู้ให้สัมภาษณ์ในระดับครัวเรือนหมายถึงชาวบ้านที่อยู่ในหมู่บ้านศึกษาหลักที่ให้ข้อมูลต่าง ๆ ในระดับครัวเรือน

ขั้นตอนที่สำคัญในการเก็บข้อมูลในหมู่บ้านศึกษาหลักแต่ละแห่งมีดังนี้

- 1) เดินทางไปยังหมู่บ้านศึกษาหลัก
- 2) สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านเพื่อเก็บข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับหมู่บ้าน เช่น ลักษณะทางภูมิศาสตร์ จำนวนประชากร การศึกษาและอาชีพของชาวบ้าน สถานที่สำคัญต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เป็นต้น และขอรายชื่อชาวบ้านจำนวนหนึ่งที่สามารถจะให้ข้อมูลเกี่ยวข้องกับการวิจัย ทั้งที่เป็นผู้ให้สัมภาษณ์เฉพาะประเด็น และผู้ให้สัมภาษณ์ในระดับครัวเรือน เช่น ผู้ที่เลี้ยงสุกรพันธุ์ไทย ทั้งที่เลี้ยงอยู่ในปัจจุบัน ผู้ที่เคยเลี้ยงแต่เลิกเลี้ยงไปแล้ว ผู้เลี้ยงสุกรพ่อพันธุ์ไว้รับจ้างผสม ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ผู้ที่เป็นคนทำพิธีกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เป็นต้น
- 3) สัมภาษณ์ชาวบ้านโดยสุ่มเลือกจากรายชื่อที่ได้จากผู้ใหญ่บ้าน การสัมภาษณ์แต่ละรายใช้กรอบคำถามที่ตั้งไว้ล่วงหน้าดังได้กล่าวไปแล้วข้างต้น
- 4) สัมภาษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์รายอื่น ๆ ต่อไปจนได้ข้อมูลครบตามประเด็นที่ตั้งไว้สำหรับหมู่บ้านนั้น

2.3 วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากข้อมูลที่ได้ในการวิจัยนี้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ (qualitative data) ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูลจึงเน้นวิเคราะห์ว่าข้อมูลที่ได้จากผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละรายมีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด สิ่งที่น่ามาใช้เป็นหลักในการพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูลคือ พฤติกรรมของผู้ให้สัมภาษณ์ในระหว่างการสัมภาษณ์ ความสอดคล้องกันของคำตอบในเรื่องที่สัมภาษณ์ และหลักฐานต่าง ๆ ที่สามารถตรวจสอบได้หรือสังเกตได้

บทที่ 3

ผลการวิจัย

3.1 ผลการศึกษา

3.1.1 บ้านบงคำ ตำบลโพนสวรรค์ อำเภอโพนสวรรค์ จังหวัดนครพนม

ระบบเกษตรนิเวศน์ (Agro-ecosystem) ของหมู่บ้าน

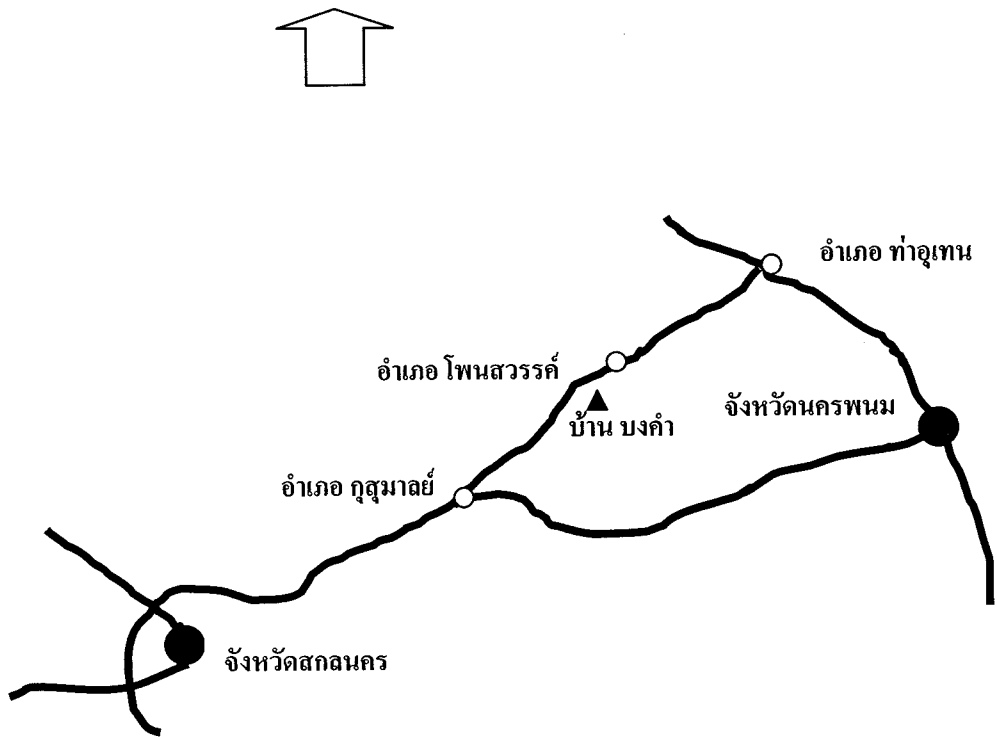
บ้านบงคำเป็นหมู่บ้านในเขตเกษตรน้ำฝน อยู่ทางทิศตะวันตกของตัวจังหวัดนครพนม และอยู่ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 60 กิโลเมตร (ภาพที่ 3-1) การคมนาคมของหมู่บ้านนี้สะดวกตลอดทั้งปี โดยมีถนนคอนกรีตยาวประมาณ 4 กิโลเมตรจากหมู่บ้านไปยังถนนสายท่าอุเทน – กุสุมาลย์ซึ่งเป็นถนนลาดยาง และต่อไปยังตัวจังหวัดนครพนมและตัวจังหวัดสกลนครได้อย่างสะดวกพอ ๆ กัน

สถานที่ตั้งของบ้านบงคำแต่เดิมเป็นป่าทึบ เมื่อประมาณ 70 – 80 ปีที่ผ่านมาได้มีชาวบ้านจากบ้านโพนจานซึ่งอยู่ห่างออกไปประมาณ 4 กิโลเมตรตรงปากทางเข้าหมู่บ้านปัจจุบันจำนวน 3 ครอบครัวอพยพหนีโรคฝีดาษเข้ามาตั้งรกรากเป็นครั้งแรก ต่อมาจึงได้มีชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่น ๆ อพยพเข้ามาอยู่จนกลายเป็นหมู่บ้านในที่สุด

หมู่บ้านนี้ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติจึงมีอาณาเขตล้อมรอบด้วยป่า พื้นที่เพาะปลูกของหมู่บ้านมีค่อนข้างน้อยคือมีเพียงประมาณ 1000 ไร่เท่านั้น ที่นาอยู่รอบ ๆ หมู่บ้าน และห่างออกไปเป็นที่ทำไร่ แหล่งน้ำธรรมชาติของหมู่บ้านได้แก่ลำห้วยสองสายซึ่งมีน้ำเฉพาะในฤดูฝน แต่ในฤดูแล้งชาวบ้านสามารถขุดบ่อน้ำขนาดเล็กตามลำห้วยเพื่อใช้น้ำสำหรับการค้ำกินและรดพืชผักสวนครัวได้

บ้านบงคำมีโรงเรียนระดับประถมศึกษา 1 โรงเรียน 2 วัด และมีไฟฟ้าใช้อย่างทั่วถึง มีประชากรจำนวน 1225 คน จำนวนครัวเรือน 215 ครัวเรือน ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นชาว “โซ่” ซึ่งมีเชื้อสายจากบรรพบุรุษที่อพยพมาจากประเทศลาวเป็นเวลานานมาแล้ว ชาวโซ่ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดนครพนมและสกลนคร ชาวโซ่มีภาษาพูดของตัวเองแต่ไม่มีภาษาเขียน

ชาวบ้านแทบทุกรายมีที่นาทำกินเป็นของตนเอง แต่เนื่องจากหมู่บ้านนี้ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนชาวบ้านจึงมีแต่เพียงใบ ส.ค. 1 เพื่อแสดงการถือครองที่ดินเท่านั้น การเพาะปลูกของชาวบ้านถือได้ว่าเพื่อการบริโภคเท่านั้น โดยที่ชาวบ้านปลูกข้าวเหนียวไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือน แต่กระนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ยังมิข้าวไม่พอบริโภคได้ตลอดทั้งปีเนื่องจากมีที่นาน้อย นอกจากนี้ที่นาบางแปลงยังถูกน้ำท่วมจนข้าวเสียหายเป็นประจำแทบทุกปี ในช่วงฤดูแล้งหลังการเก็บเกี่ยวข้าวชาวบ้านมักปลูกผักกั้นรายละเอียดเล็กน้อยในที่นาที่อยู่ใกล้บ้านและตามลำห้วยที่แห่งขุดลง ผักเหล่านี้ใช้เพื่อการบริโภคใน

ภาพที่ 3-1 ที่ตั้งบ้านบงคำ ตำบลพนมสวรรค์ อำเภอพนมสวรรค์ จังหวัดนครพนม

ครัวเรือนเท่านั้น ยกเว้นพริกที่เริ่มปลูกไว้ขายกันบ้างเมื่อไม่นานมานี้ แต่ก็ไม่มากนักและราคาก็เริ่มตกต่ำลงจนชาวบ้านกำลังจะเลิกปลูกกัน ในที่คอนที่อยู่เลยที่นาออกไปมีชาวบ้านบางรายปลูกข้าวไร่ไว้เพื่อการบริโภคกันบ้าง แต่ก็ไม่มากนัก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 เป็นต้นมาชาวบ้านเริ่มถางป่าเพื่อทำไร่มันสำปะหลัง แต่ต่อมาได้เลิกกันไปเนื่องจากมันสำปะหลังมีราคาตกต่ำไม่คุ้มทุน ในบริเวณลานบ้านชาวบ้านปลูกผักสวนครัวไว้กันแทบทุกครัวเรือน

ชาวบ้านนิยมเลี้ยงโคกระบือและไก่พื้นเมืองกันแทบทุกครัวเรือน โคนิยมไว้ขายเมื่อต้องการเงิน กระบือเลี้ยงไว้ใช้งาน ส่วนไก่เลี้ยงไว้บริโภคในครัวเรือน ในอดีตชาวบ้านเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยกันแทบทุกหลังคาเรือน แต่ได้เลิกเลี้ยงไปจนหมดในปี พ.ศ. 2537 ปัจจุบันได้มีชาวบ้าน 5 รายได้หันกลับมาเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยอีกครั้งหนึ่ง นอกจากนี้มีชาวบ้านที่เป็นเจ้าของโรงสีเล็กในหมู่บ้านจำนวน 3 รายเลี้ยงสุกรพันธุ์ต่างประเทศไว้ขายประมาณรายละ 10 ตัว ในหมู่บ้านมีโรงสีเล็กจำนวน 7 โรง รับจ้างสีข้าวให้ชาวบ้าน โดยคิดค่าจ้างเป็นราที่สีได้ ราที่ได้นี้ใช้เลี้ยงสุกรของตน รายที่ไม่ได้เลี้ยงสุกรก็จะขายให้กับผู้เลี้ยงสุกรในหมู่บ้านบงคำหรือหมู่บ้านข้างเคียง

ถึงแม้ว่าชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีข้าวไม่พอบริโภคในครัวเรือนได้ตลอดทั้งปี แต่ก็ยังมีผู้ขายข้าวของตนออกไปบ้างหลังจากเก็บเกี่ยวใหม่ ๆ เพื่อนำเงินมาใช้จ่ายในครอบครัว ชาวบ้านส่วนใหญ่จะส่งลูกหลานที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวไปทำงานกรุงเทพ ฯ หรืออาจไปไกลถึงภาคใต้เพื่อหาเงินส่งมาให้ทางบ้านซื้อข้าวมาบริโภคเมื่อข้าวเปลือกของครอบครัวหมดลง ในแต่ละปีจะมีคนไปทำงานต่างจังหวัดมากถึงประมาณ 400 คน

ชาวบ้านบงคำนับถือศาสนาพุทธกันทุกคนแต่ก็ยังยึดถือประเพณีดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผีอยู่อย่างแน่นแฟ้น มีการเลี้ยงผีในพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น ในพิธี “โซ่ทั้งบั้ง” ซึ่งเป็นพิธีการเลี้ยงผีหมู่บ้านที่จะต้องทำเป็นประจำทุกปี การเลี้ยงผีปู่ตาตอนเอาข้าวขึ้นยุ้ง การแก้บนต่าง ๆ การแต่งงาน งานศพ งานบุญแจกข้าว เป็นต้น และการเลี้ยงผีในพิธีต่าง ๆ ต้องใช้สุกรสี่คำเป็นเครื่องเช่นทุกครั้ง

การเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยของหมู่บ้าน

การเลี้ยงสุกรของชาวบ้านบงคำสามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วงคือ ช่วงที่ 1 ตั้งแต่เริ่มตั้งหมู่บ้านจนถึง พ.ศ. 2536 ช่วงที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2537 ถึง 2543 และช่วงที่ 3 ระหว่าง พ.ศ. 2544 ถึงปัจจุบัน

การเลี้ยงสุกรในช่วงตั้งแต่เริ่มตั้งหมู่บ้านจนถึง พ.ศ. 2536 ชาวบ้านบงคำเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยกันมาตั้งแต่เริ่มตั้งหมู่บ้าน โดยในอดีตมีการเลี้ยงกันแทบทุกบ้าน วิธีการเลี้ยงในช่วงนอกฤดูทำนาเป็นแบบปล่อยให้หาอาหารกินโดยอิสระ ตามบริเวณลานบ้าน ที่นา ที่ไร่ และในป่าใกล้หมู่บ้าน ในช่วงฤดูทำนาชาวบ้านจะขังหรือผูกสุกรของตนไว้เพื่อไม่ให้สุกรไปทำลายนาข้าวให้เสียหาย นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีวิธีการป้องกันพืชผักสวนครัวของตนที่ปลูกไว้ในบริเวณบ้าน โดยการทำรั้วล้อมหรือปลูกในกระบะที่ทำแบบยกพื้นให้สูงพ้นระยะการทำลายของสุกร

ในอดีตชาวบ้านเลี้ยงสุกรไว้ครอบครัวยุค 2 - 3 ตัวเพื่อไว้ขายหรือใช้บริโภคในงานเลี้ยงต่าง ๆ เช่น การลงแขกทำนา การแต่งงาน งานบวช งานศพ งานทำบุญบ้าน และงานประเพณีต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการใช้ส่วนของสุกรโดยเฉพาะส่วนหัวเป็นเครื่องเซ่นในพิธีกรรม และในการแก้บนต่าง ๆ ซึ่งสุกรที่ใช้เป็นสุกรที่เลี้ยงขุนจนโตแล้ว แต่ในระยะหลัง ๆ มาชาวบ้านนิยมเลี้ยงแม่พันธุ์ไว้ครอบครัวยุคเดียวเพื่อผลิตลูกสุกรหย่านมาขายแทนการเลี้ยงสุกรขุนเนื่องจากหาตลาดได้ง่ายกว่าเพราะมีคนจากนอกหมู่บ้านมาหาซื้อไปเลี้ยงหรือมีคนจากในเมืองมาซื้อไปทำหมูหันรับประทานกันมาก นอกจากนี้การเลี้ยงแม่พันธุ์ 1 ตัวง่ายกว่าการเลี้ยงสุกรขุน 2 - 3 ตัวมากเพราะใช้รำน้อยกว่ากันมาก

เนื่องจากในอดีตชาวบ้านทุกรายค้าข้าวบริโภคเองในครัวเรือน รำซึ่งเป็นผลพลอยได้จากการค้าข้าวชาวบ้านใช้เป็นอาหารสำหรับเลี้ยงสุกร ในช่วงนอกฤดูทำนาที่ชาวบ้านปล่อยให้สุกรของตนออกหาอาหารกินเองโดยอิสระนั้น รำที่ได้ในแต่ละครัวเรือนนับว่าพอเพียงสำหรับเป็นอาหารเสริมให้สุกร แต่ในช่วงฤดูทำนาที่ชาวบ้านต้องกักขังสุกรไว้ รำที่ได้ในครัวเรือนจึงเป็นอาหารแต่เพียงแหล่งเดียวเท่านั้นของสุกรในช่วงนี้ สุกรจึงผอมมาก แต่ก็สามารถสืบพันธุ์ให้ลูกได้เป็นปกติ

เมื่อประมาณ พ.ศ. 2528 ได้มีผู้เปิดโรงสีเล็กในหมู่บ้านขึ้น 2 โรงเพื่อบริการสีข้าวให้ชาวบ้าน ค่าบริการสีข้าวเปลือก 1 หาบเป็นเงิน 1 บาทและรำข้าวที่สีได้ทั้งหมด ปรากฏว่าชาวบ้านนิยมใช้บริการสีข้าวจากโรงสีแทนการค้าข้าวเองมากขึ้นเรื่อย ๆ ชาวบ้านที่ใช้บริการสีข้าวเหล่านี้จึงไม่มีรำสำหรับเลี้ยงสุกรเพราะได้ให้เจ้าของโรงสีเป็นค่าจ้างสีไปแล้ว และไม่มีเงินที่จะซื้อรำมาเลี้ยงสุกรของตนได้จึงเลิกเลี้ยงสุกรไปเป็นจำนวนมาก รำข้าวที่ได้เจ้าของโรงสีนำไปเลี้ยงสุกรของตน สุกรที่เจ้าของโรงสีเลี้ยงเป็นสุกรพันธุ์ต่างประเทศที่เลี้ยงไว้เพื่อขุนขายให้พ่อค้าจากบ้านโพจนานมาซื้อไปชำแหละขายในตลาดบ้านโพจนาน เจ้าของโรงสีเล็กในหมู่บ้านทั้ง 2 รายไม่ได้เลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยเลยเพราะเห็นว่าให้ผลตอบแทนน้อยกว่าสุกรพันธุ์ต่างประเทศและไม่คุ้มกับการลงทุน โดยเหตุนี้จำนวนสุกรพันธุ์ไทยในบ้านบงคำจึงลดลงเรื่อย ๆ จนหมดไปอย่างสิ้นเชิงใน พ.ศ. 2536

การเลี้ยงสุกรในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2537 ถึง 2543 หลังจากที่สุกรพันธุ์ไทยได้สูญไปจากบ้านบงคำใน พ.ศ. 2526 แล้ว จำนวนสุกรพันธุ์ต่างประเทศในหมู่บ้านกลับมากขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากมีผู้ลงทุนเปิดโรงสีเล็กในหมู่บ้านเพิ่มขึ้นเป็น จำนวนถึง 7 โรง และเจ้าของโรงสีเหล่านี้ต่างก็เลี้ยงเฉพาะสุกรพันธุ์ต่างประเทศเพื่อจำหน่ายเป็นสุกรขุน ส่วนชาวบ้านส่วนใหญ่ซึ่งไม่มีโรงสีนั้นก็ไม่ได้เลี้ยงสุกรกันเลยเพราะไม่มีเงินซื้อรำจากโรงสีมาเลี้ยง โดยที่ตามประเพณีแล้วสุกรที่ใช้ในการเซ่นไหว้หรือแก้บนต้องเป็นสุกรพันธุ์ไทยสีดำ ชาวบ้านบงคำจึงจำเป็นต้องไปหาซื้อสุกรพันธุ์ไทยจากหมู่บ้านอื่นที่ยังเลี้ยงกันอยู่มาใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ตามประเพณีความเชื่อที่ยังเหนียวแน่นอยู่

การเลี้ยงสุกรในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2544 ถึงปัจจุบัน เนื่องจากชาวบ้านยังคงต้องใช้สุกรพันธุ์ไทยในพิธีกรรมต่าง ๆ โดยการหาซื้อจากนอกหมู่บ้านมาใช้คงได้กล่าวแล้ว ประกอบกับสุกรพันธุ์ไทยหาซื้อยากและมีราคาแพงขึ้น ใน พ.ศ. 2544 จึงมีชาวบ้านจำนวน 5 รายได้หาสุกรพันธุ์ไทยมาเลี้ยงอีกครั้ง

หนึ่ง โดยเลี้ยงแบบขังสุกรไว้ในคอกตลอดเวลาและลงทุนซื้อรำเลี้ยงเพราะเห็นว่าราคาสุกรพันธุ์ไทยสูงพอกับกับการลงทุน และมีชาวบ้านอีกหลายรายที่กำลังจะเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยตามอย่าง โดยตั้งใจจะเลี้ยงไว้ขายทั้งลูกสุกรหย่านมและสุกรขุน

3.1.2 บ้านกวนบูน ตำบลจันทร์เพ็ญ อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร

ระบบเกษตรนิเวศน์ (Agro-ecosystem) ของหมู่บ้าน

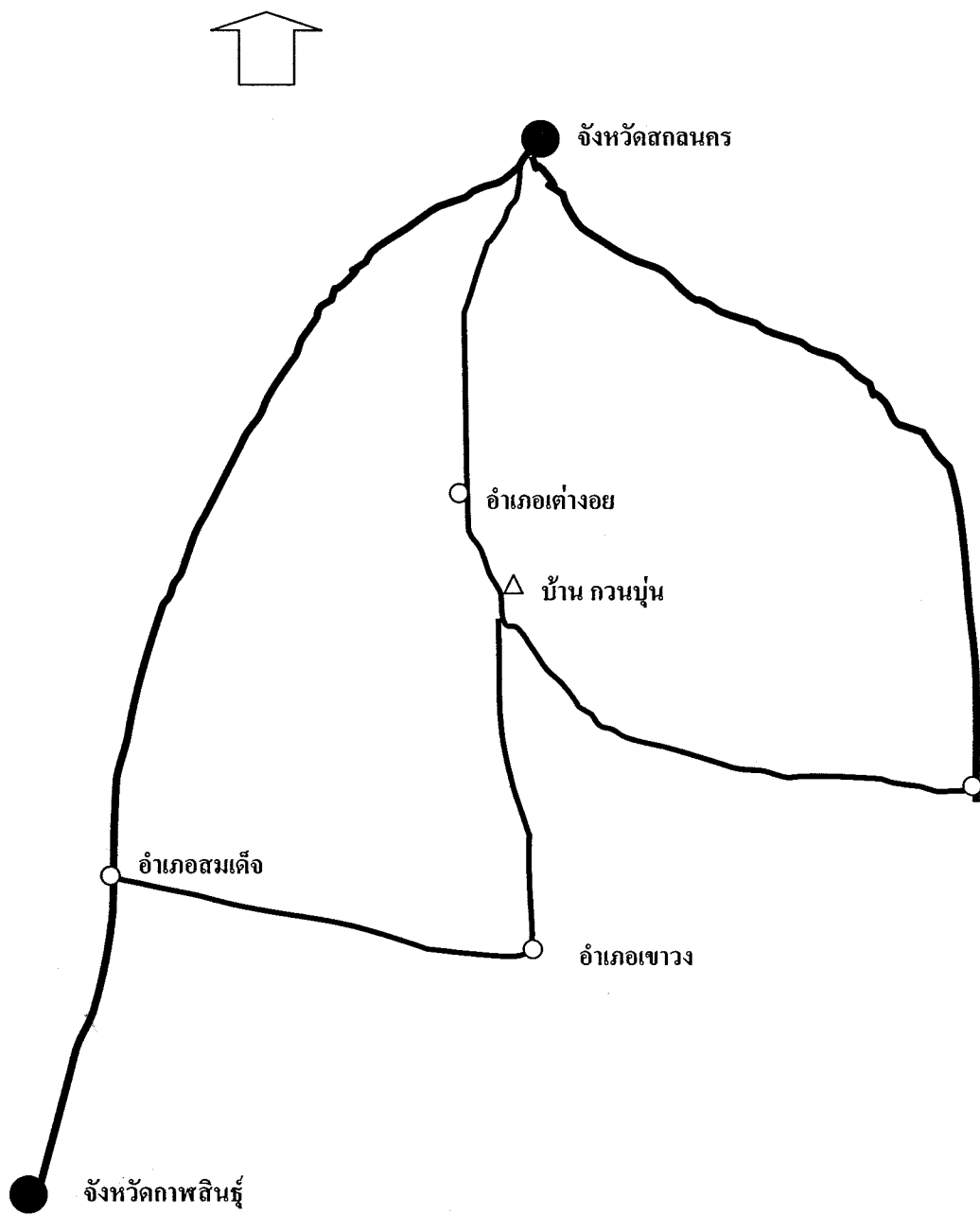
บ้านกวนบูนอยู่ห่างจากตัวจังหวัดสกลนครไปทางทิศใต้ประมาณ 50 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากตัวอำเภอเต่างอยประมาณ 14 กิโลเมตร (ภาพที่ 3 - 2) การคมนาคมระหว่างบ้านกวนบูนกับตัวอำเภอเต่างอยในอดีตไม่ค่อยสะดวกนักเพราะมีถนนลาดยางเพียงประมาณ 11 กิโลเมตร ส่วนอีก 3 กิโลเมตรที่เหลือเป็นถนนลูกรังที่ใช้ได้ดีเฉพาะในฤดูแล้ง ในช่วงฤดูฝนทางช่วงนี้เป็นหลุมเป็นบ่อมาก และมีช่วงสุดท้ายก่อนถึงหมู่บ้านเป็นทางขึ้นเขาค่อนข้างชัน จนเมื่อประมาณ 3 ปีมานี้ทางช่วงนี้ได้มีการก่อสร้างเป็นถนนลาดยางผ่านหมู่บ้านไปเชื่อมต่อกับถนนสายระหว่างอำเภอคงหลวงจังหวัดนครพนมและอำเภอเขาวงจังหวัดกาฬสินธุ์ ทำให้บ้านกวนบูนสามารถติดต่อกับโลกภายนอกได้สะดวกขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก

บ้านกวนบูนตั้งอยู่ในเขตป่าสงวน ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบเชิงเขา มีภูเขาโอบล้อม 3 ด้าน มีพื้นที่ไม่มากนักคือเป็นที่อยู่อาศัยประมาณ 200 ไร่ และเป็นที่เพาะปลูกประมาณ 500 ไร่ มีแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นลำธารเล็ก ๆ ซึ่งชาวบ้านใช้สำหรับการอุปโภคและบริโภค ส่วนน้ำเพื่อการเกษตรอาศัยน้ำฝนแต่เพียงอย่างเดียว

บ้านกวนบูนมีประชากรประมาณ 700 คน มีครัวเรือนจำนวน 150 ครัวเรือน ชาวบ้านทั้งหมดเป็นชาวไทยที่ใช้ภาษากระเจิงในการสื่อสารระหว่างกัน ในหมู่บ้านมีโรงเรียนระดับประถมศึกษา 1 แห่ง มีสำนักสงฆ์ 1 แห่ง มีพระสงฆ์ 1 รูป ชาวบ้านบางส่วนไม่รู้หนังสือ ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธแต่ยังคงนับถือผีตามประเพณีดั้งเดิมอยู่

เนื่องจากชาวบ้านแต่ละครอบครัวมีพื้นที่ในการเพาะปลูกอย่างจำกัดมาก การปลูกพืชของบ้านกวนบูนจึงมีเพียง 2 อย่างเท่านั้นคือ ข้าวกับมันสำปะหลัง ชาวบ้านส่วนใหญ่ปลูกข้าวไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือนและปลูกมันสำปะหลังไว้สำหรับขายเป็นรายได้ ในปีฝนแล้งมักได้ข้าวไม่พอบริโภคจึงต้องซื้อข้าวมาบริโภคเพิ่มเติมจากที่ปลูกได้เอง มีชาวบ้านบางรายที่มีที่ทำกินน้อยมากจึงปลูกเฉพาะมันสำปะหลังอย่างเดียวโดยไม่ได้ทำนาแต่ซื้อข้าวมาบริโภคแทน

ชาวบ้านเลี้ยงโคประมาณ 100 ตัวเศษไว้สำหรับขายเมื่อต้องการเงิน และเลี้ยงกระบือประมาณ 80 ตัวเพื่อใช้แรงงานในการปลูกพืช สุกรพันธุ์ไทยมีเลี้ยงประมาณ 20 หลังคาเรือน ส่วนไก่พันธุ์ไทยมีเลี้ยงกันแทบทุกครัวเรือนไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือน

ภาพที่ 3-2 ที่ตั้งบ้านกวนบูน ตำบลจันทร์เพ็ญ อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร

โดยที่หมู่บ้านนี้ตั้งอยู่ในป่าชาวบ้านจึงมีอาชีพเสริมในการเก็บหาของป่าไปขายกันแทบทุกครัวเรือน ส่วนอาชีพนอกภาคเกษตรอื่น ๆ นับว่ามีน้อยมาก

การเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยของหมู่บ้าน

ในอดีตชาวบ้านกวนบูนเลี้ยงสุกรกันแทบทุกครัวเรือน วิธีการเลี้ยงเป็นแบบปล่อยให้สุกรหากินเองตามบริเวณหมู่บ้านและชายป่า ต่อมาเมื่อมีการเพาะปลูกมากขึ้นชาวบ้านเริ่มขังสุกรที่โตแล้วไว้ในคอกหรือผูกไว้ใต้ถุนบ้านเพื่อป้องกันไม่ให้สุกรไปทำลายพืชผล อาหารที่ชาวบ้านใช้เลี้ยงสุกรคือรำข้าวที่ได้จากการตำข้าวบริโภคคั้รวมกับพืชผักพื้นบ้านเช่นผักโขมและบอนเป็นต้น ส่วนสุกรเล็กชาวบ้านยังปล่อยให้หากินโดยอิสระจนอายุได้ประมาณ 6 เดือนจึงจะเริ่มจับขัง เนื่องจากการเลี้ยงในปัจจุบันชาวบ้านกวนบูนไม่ได้ตำข้าวบริโภคคั้อีกต่อไปแล้วแต่ใช้บริการสีข้าวจากโรงสีในหมู่บ้านซึ่งต้องจ่ายค่าบริการเป็นรำข้าว ดังนั้นผู้ที่ยังเลี้ยงสุกรในปัจจุบันคือผู้ที่มีเงินพอซื้อรำและมีเวลาหรือแรงงานพอที่จะหาพืชผักธรรมชาติมาเลี้ยงสุกรได้ ซึ่งปรากฏว่าในช่วงที่ศึกษาหมู่บ้านประมาณ 10 หลังคาเรือนเท่านั้นที่ยังคงเลี้ยงสุกรกันอยู่

ในอดีตชาวบ้านเลี้ยงแต่สุกรพันธุ์ไทย ต่อมาประมาณ พ.ศ. 2532 ผู้ใหญ่บ้านได้รับแจกสุกรพันธุ์หมยชานเพศผู้ 1 ตัวจากทางอำเภอ ซึ่งผู้ใหญ่บ้านได้ใช้สุกรตัวนี้เป็นผสมพันธุ์กับแม่สุกรพันธุ์ไทยของตนและของชาวบ้านบางคนจนพันธุ์กรรมของสุกรพันธุ์หมยชานกระจายไปในกลุ่มสุกรของชาวบ้าน ในปัจจุบันชาวบ้านไม่สามารถบอกได้ชัดเจนว่าสุกรที่ตนเลี้ยงเป็นพันธุ์ไทยดั้งเดิมหรือเป็นสุกรที่มีเลือดของพันธุ์หมยชานผสมอยู่ ชาวบ้านให้ความเห็นว่าสุกรลูกผสมระหว่างพันธุ์ไทยกับพันธุ์หมยชานสามารถเลี้ยงได้เหมือนกับสุกรพันธุ์ไทยดั้งเดิมและยังให้ลูกคอกอีกด้วย สุกรพันธุ์หมยชานเป็นสุกรพันธุ์จีนที่กรมปศุสัตว์ได้นำมาส่งเสริมให้ชาวบ้านในชนบทนำไปขยายพันธุ์เพราะเห็นว่าเป็นสุกรพันธุ์ที่ให้ลูกคอกมากขณะที่มีความสามารถในการใช้อาหารคุณภาพต่ำได้ดี สุกรพันธุ์นี้มีสีดำคล้ายสุกรพันธุ์ไทย

ชาวบ้านกวนบูนที่เลี้ยงสุกรมี 3 ประเภทคือ ผู้ที่เลี้ยงแม่พันธุ์เพื่อผลิตลูกขาย ผู้ที่เลี้ยงพ่อพันธุ์ไว้รับจ้างผสมพันธุ์ และ ผู้ที่เลี้ยงสุกรขุนไว้ขาย ผู้ที่เลี้ยงแม่พันธุ์จะทยอยขายลูกสุกรออกไปตั้งแต่หย่านมจนกว่าจะหมด หากขายได้ไม่หมดก็จะเลี้ยงต่อไปจนโตแล้วขายออกไปเป็นสุกรขุน หรือหากเป็นตัวเมียก็อาจจะเก็บไว้เป็นแม่พันธุ์ทดแทนแม่พันธุ์ตัวเดิม ผู้ที่ซื้อลูกสุกรมีทั้งที่เป็นชาวบ้านด้วยตนเองที่ซื้อไปเลี้ยงต่อหรือที่เป็นคนจากอำเภอต่างออยหรือในเมืองที่ซื้อไปบริโภค ผู้ที่เลี้ยงสุกรพ่อพันธุ์ไว้รับจ้างผสมจะได้ค่าจ้างเป็นลูกสุกร 1 ตัวที่ได้จากการผสมพันธุ์นั้น ซึ่งลูกสุกรที่ได้นี้ก็จะขายเอาเงินมากกว่าที่จะเลี้ยงต่อไป ส่วนผู้ที่เลี้ยงสุกรขุนก็จะขายสุกรของตนให้กับผู้ซื้อทั่วไปที่ซื้อบริโภคในงานเลี้ยงหรือใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น บายศรีสู่ขวัญ เช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ หรือ เป็นสินสอดในการแต่งงาน เป็นต้น ซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อที่ยังเหนียวแน่นอยู่ว่าต้องเป็นสุกรสีดำเท่านั้น

3.1.3 บ้านหนองแสง ตำบลดอนตู อำเภอนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น

ระบบเกษตรนิเวศน์ (Agro-ecosystem) ของหมู่บ้าน

บ้านหนองแสงอยู่ห่างจากตัวอำเภอนองสองห้องไปทางทิศเหนือประมาณ 17 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากตัวจังหวัดขอนแก่นไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 75 กิโลเมตร (รูปที่ 3 – 3) การคมนาคมระหว่างบ้านหนองแสงกับภายนอกค่อนข้างสะดวกด้วยถนนลาดยางที่สามารถใช้การได้ดีตลอดทั้งปี

บ้านหนองแสงมีพื้นที่ประมาณ 3500 ไร่ แบ่งเป็นที่เพาะปลูกประมาณ 3000 ไร่ ที่ป่าประมาณ 65 ไร่ และพื้นที่อยู่อาศัยประมาณ 435 ไร่ พื้นที่เพาะปลูกส่วนใหญ่อยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน แหล่งน้ำธรรมชาติของหมู่บ้านนี้มี 2 แหล่งคือ หนองแดง และ สระกุดตาด นอกจากนี้ชาวบ้านบางรายยังขุดสระน้ำขนาดเล็กในที่นาเพื่อเก็บน้ำฝนไว้ใช้ในฤดูแล้งอีกด้วย

บ้านหนองแสงมีราษฎรประมาณ 200 หลังคาเรือน จำนวนประชากรประมาณ 1000 คน ในหมู่บ้านมีโรงเรียนระดับประถมศึกษา 1 โรง สถานีอนามัย 1 แห่ง และวัด 1 วัด

ชาวบ้านแทบทุกคนครัวเรือนปลูกข้าวไว้เพื่อบริโภคและปลูกมันสำปะหลังไว้ขาย และมีชาวบ้านบางรายปลูกอ้อยเพื่อขายให้โรงงานน้ำตาล ในฤดูแล้งชาวบ้านรายที่มีสระน้ำขนาดเล็กในที่นาจะปลูกผักสวนครัวไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือน

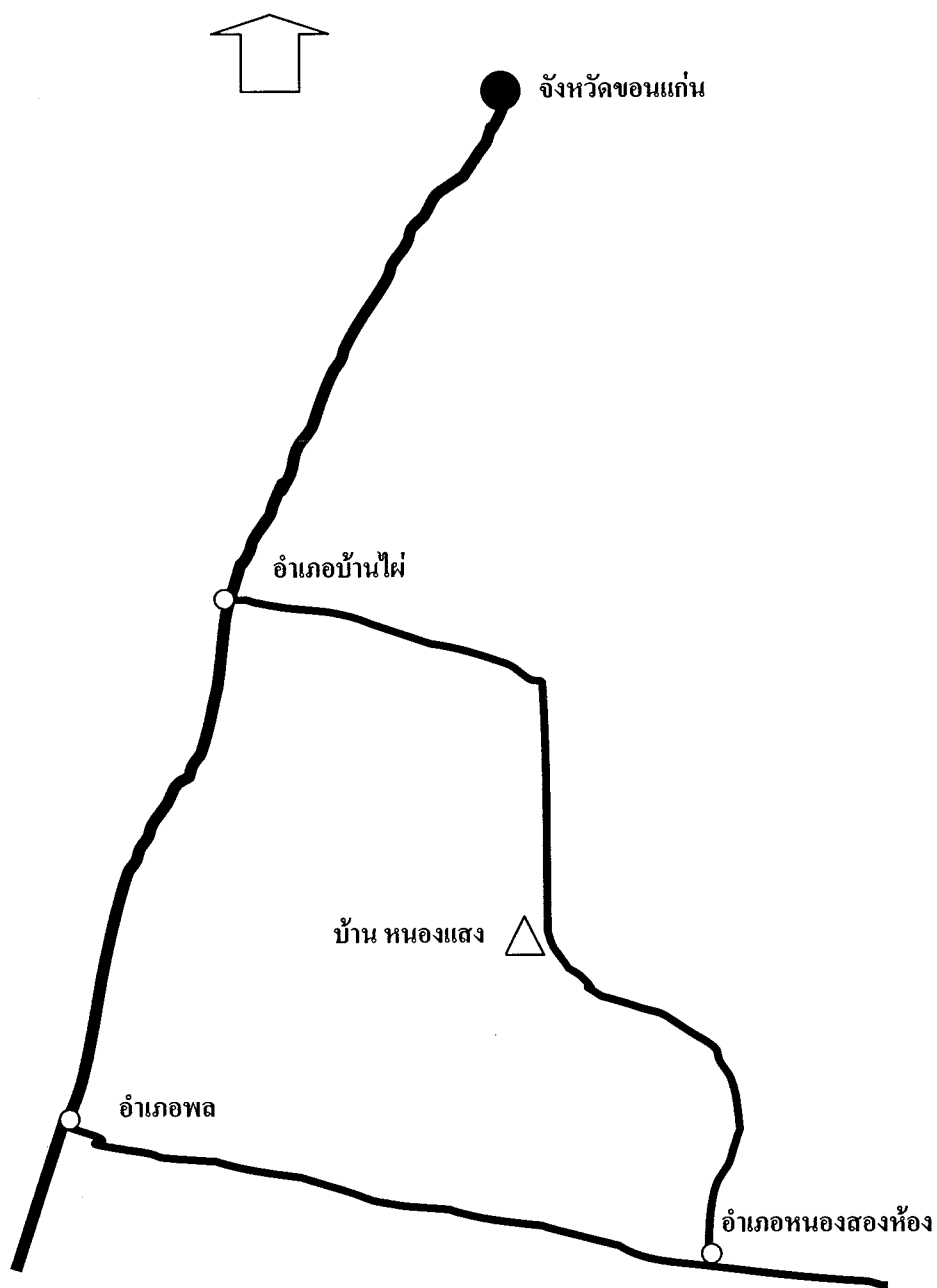
บ้านหนองแสงมีโคประมาณ 200 ตัว ซึ่งมีทั้งโคพื้นเมืองและโคลูกผสมบราห์มัน กระบือประมาณ 30 ตัว และสุกรพันธุ์ต่างประเทศประมาณ 30 ตัว ซึ่งมีเลี้ยงเฉพาะผู้ที่เป็นเจ้าของโรงสีในหมู่บ้านเท่านั้น ส่วนสุกรพันธุ์ไทยมีเพียง 2 ตัวเป็นของผู้ใหญ่บ้าน ในอดีตชาวบ้านเลี้ยงกระบือกันมากเกือบ 400 ตัวแต่ต่อมาในหมู่บ้านการเลี้ยงกระบือในหมู่บ้านลดน้อยลงเป็นอันมากเนื่องจากขาดแคลนแหล่งน้ำที่จะเลี้ยง

การประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรของชาวบ้านหนองแสงที่สำคัญได้แก่การเดินทางไปรับจ้างทำงานทั้งในกรุงเทพฯ ฯ และต่างประเทศ

การเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยของหมู่บ้าน

ในอดีตชาวบ้านหนองแสงเคยเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยกันอย่างแพร่หลาย ต่อมาเมื่อมีโรงสีมาตั้งในหมู่บ้านชาวบ้านก็เลิกค้าข้าวบริโภคและหันไปใช้บริการสีข้าวจากโรงสีแทน ซึ่งค่าจ้างในการสีข้าวคือ ร้าและปลายข้าวทั้งหมดที่ได้ ทำให้ชาวบ้านไม่มีร้าสำหรับเลี้ยงสุกรของตนจึงได้เลิกเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยไปทั้งหมด ในหมู่บ้านจึงมีเฉพาะสุกรพันธุ์ต่างประเทศซึ่งเลี้ยงโดยเจ้าของโรงสีเท่านั้น

ต่อมาในปี พ.ศ. 2530 ได้มีโครงการพัฒนาเอกชนชื่อ “โครงการพัฒนาชนบทอีสาน” ได้มาปฏิบัติงานในหมู่บ้าน ซึ่งหนึ่งในกิจกรรมของโครงการนั้นก็คือการส่งเสริมการเลี้ยงสุกรเพื่อเป็น

ภาพที่ 3-3 ที่ตั้งบ้านหนองแสง ตำบลดอนตู อำเภอนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น

แหล่งรายได้เสริม ทางโครงการได้ให้ชาวบ้านเลือกว่าจะเลี้ยงสุกรพันธุ์อะไร ซึ่งชาวบ้านก็ได้ตัดสินใจเลือกที่จะเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยเพราะเห็นว่าใช้ทุนค่าอาหารในการเลี้ยงน้อยกว่าสุกรพันธุ์ต่างประเทศ ทางโครงการจึงได้นำลูกสุกรพันธุ์ไทยมาให้ชาวบ้านเลี้ยง 7 ตัว เป็นตัวผู้ 1 ตัว และตัวเมีย 6 ตัว โดยแบ่งให้ชาวบ้าน 6 ครอบครัวเลี้ยง เมื่อแม่สุกรทั้ง 6 ตัวให้ลูกทางโครงการได้มอบให้ผู้เลี้ยงเก็บลูกไว้ได้ 1 ตัวพร้อมกับตัวแม่พันธุ์ที่เลี้ยงไว้แต่เดิม ส่วนลูกที่เหลือทางโครงการได้แจกจ่ายให้กับชาวบ้านรายอื่น ๆ เลี้ยง และได้ขยายการเลี้ยงแบบนี้ต่อไปเรื่อย ๆ จนมีผู้เลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยในบ้านหนองแสงมีมากถึง 153 ครอบครัวในปี พ.ศ. 2534

วิธีการเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยของชาวบ้านคือเลี้ยงขังไว้ในคอกไม้ที่สร้างไว้ได้ถุนบ้านหรือได้ขึงข้าว อาหารที่ใช้เลี้ยงสุกรคือรำที่ซื้อจากโรงสีในหมู่บ้านต้มรวมกับพืชผักพื้นบ้านที่ทำได้ตามบริเวณหมู่บ้านและเศษอาหารที่เหลือจากครัวเรือน นอกจากนี้ยังมีอาหารอื่น ๆ อีกที่ชาวบ้านใช้เลี้ยงสุกร เช่น หัวมันสด ใบกระถินสด เป็นต้น

ผู้ที่เลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยในบ้านหนองแสงสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ ผู้ที่เลี้ยงสุกรขุน ผู้ที่เลี้ยงสุกรแม่พันธุ์ และผู้ที่เลี้ยงสุกรพ่อพันธุ์ ผู้ที่เลี้ยงสุกรขุนนับว่าเป็นผู้เลี้ยงส่วนใหญ่ของหมู่บ้าน ผู้เลี้ยงเหล่านี้จะซื้อลูกสุกรหย่านมอายุ 1 – 2 เดือนจากเพื่อนบ้านมาเลี้ยงไว้ประมาณ 4 – 5 เดือนแล้วขายออกไป ผู้ที่ซื้อสุกรขุนเหล่านี้ส่วนใหญ่มาจากนอกหมู่บ้านซึ่งมีทั้งจากหมู่บ้านอื่น ๆ โดยรอบและจากตัวอำเภอหนองสองห้อง โดยผู้ซื้อจะนำไปบริโภคในงานเลี้ยงต่าง ๆ เพราะเห็นว่ามีราคาถูกและรสชาติดีกว่าสุกรพันธุ์ต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านหนองแสงด้วยกันเองที่ไม่ได้เลี้ยงสุกรซึ่งซื้อไปบริโภคในงานเลี้ยงต่าง ๆ ในบางโอกาสผู้เลี้ยงจะฆ่าและสุกรของตนเองแล้วแบ่งขายให้เพื่อนบ้านเพื่อใช้ประกอบอาหารในครัวเรือน เหตุผลที่ผู้เลี้ยงส่วนใหญ่นิยมเลี้ยงสุกรขุนเพราะเห็นว่าเป็นงานที่ง่าย การเลี้ยงไม่ยุ่งยากเหมือนกับการเลี้ยงแม่พันธุ์และสามารถขายได้เงินเร็ว ในบ้านหนองแสงมีผู้เลี้ยงแม่สุกรไว้เพื่อผลิตลูกขายประมาณ 10 ราย โดยทยอยขายลูกออกไปเมื่อลูกสุกรอายุได้ 1 เดือนขึ้นไป ผู้ที่ซื้อลูกสุกรมีทั้งชาวบ้านหนองแสงด้วยกันเองและจากนอกหมู่บ้าน ซึ่งผู้ซื้อส่วนใหญ่จะซื้อลูกสุกรไปเลี้ยงขุนขายหรือใช้ทำพันธุ์ เนื่องจากการเลี้ยงสุกรเป็นแบบกักขังคังนั้นผู้เลี้ยงแม่พันธุ์จึงต้องใช้บริการผสมพันธุ์จากผู้เลี้ยงสุกรพ่อพันธุ์ซึ่งมีอยู่เพียง 2 – 3 รายในหมู่บ้าน ค่าบริการผสมพันธุ์คิดเป็นลูกสุกรที่ได้จากการผสมพันธุ์นั้น 1 ตัว ซึ่งผู้รับจ้างผสมพันธุ์มักจะขายออกไปไม่เก็บไว้เลี้ยงเอง

การเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยในบ้านหนองแสงขยายมากขึ้นจนถึงจุดสูงสุดในปี พ.ศ. 2534 ซึ่งมีผู้เลี้ยงมากถึง 153 รายดังกล่าวข้างต้น แต่โดยที่ตลาดสุกรขุนไม่ได้ขยายตัวมากขึ้นตามไปด้วยเพราะผู้ซื้อก็ยังจำกัดอยู่เฉพาะในเขตใกล้เคียงและไม่มีผู้เลี้ยงรายใดนำสุกรของตนออกไปขายนอกหมู่บ้านไกล ๆ ดังนั้นราคาขายสุกรจึงเริ่มตกลงจนชาวบ้านเห็นว่าเลี้ยงต่อไปก็ไม่คุ้มทุนจึงทยอยขายออกไปจนแทบหมดทั้งหมู่บ้าน โดยที่เมื่อเข้าไปศึกษามีเหลือเฉพาะที่บ้านผู้ใหญ่บ้านเพียง 1 คู่เท่านั้น อย่างไรก็ตาม

ก็ตามผู้ใหญ่บ้านได้ให้ข้อมูลว่าชาวบ้านเริ่มสนใจที่จะเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยกันอีกครั้งหนึ่งเพราะความต้องการสุกรขุนพันธุ์ไทยสำหรับการบริโภคยังมีอยู่ แต่มีปัญหาไม่ทราบว่าจะหาสุกรที่ไหนมาเลี้ยง เพราะในแหล่งใกล้เคียงก็ไม่มีใครเลี้ยงเลย จึงได้ปรึกษากันว่าจะไปซื้อจากจังหวัดนครพนมเพราะได้ข่าวมีผู้นำสุกรพันธุ์พื้นเมืองของลาวซึ่งมีลักษณะคล้ายสุกรพันธุ์ไทยจากประเทศลาวมาไว้ขาย

3.2 อภิปรายผล

3.2.1 ผลการศึกษาาระบบเกษตรนิเวศน์ (Agro-ecosystem) และการเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยของบ้านบงคำ อำเภอพนมสารครุ จังหวัดนครพนม

การจากศึกษาลักษณะทั่วไปและการเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยของบ้านบงคำแสดงให้เห็นว่าในอดีต การเลี้ยงสุกรแบบดั้งเดิมที่ปล่อยให้สุกรหาอาหารกินเองเป็นส่วนใหญ่นั้นมีปัจจัยที่สำคัญที่เอื้อต่อการเลี้ยงในระบบนี้คือ

- 1) พื้นที่โดยรอบหมู่บ้านยังเป็นป่าอยู่มาก ทำให้มีแหล่งอาหารสุกรอย่างค่อนข้างอุดมสมบูรณ์
- 2) การเพาะปลูกพืชผักสวนครัวในบริเวณลานบ้านมีไม่มากทำให้ชาวบ้านสามารถป้องกันสุกรทำลายพืชผักเหล่านั้นได้โดยวิธีการที่ไม่ยุ่งยากหรือต้องลงทุนมาก เช่นการทำรั้วล้อมแปลงปลูกหรือปลูกพืชผักสวนครัวในกระบะปลูกที่ทำยกสูงพื้นระยะการทำลายของสุกร เป็นต้น
- 3) กิจกรรมการเพาะปลูกของชาวบ้านมีไม่มากโดยมีเฉพาะการทำนาทำให้ผู้เลี้ยงจำเป็นต้องขังสุกรของตนไว้เฉพาะช่วงเวลาทำนาซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ไม่นานนัก ซึ่งการกักขังสุกรทำให้ผู้เลี้ยงมีภาระในการหาอาหารมาเลี้ยงสุกรและทำให้สุกรอยู่ในสภาพไม่สมบูรณ์เนื่องจากได้รับอาหารไม่พอเพียง
- 4) ชาวบ้านยังดำข้าวบริโภคในครัวเรือนอยู่จึงทำให้มีรำสำหรับเป็นอาหารเลี้ยงสุกรได้ และอันที่จริงแล้วการที่ชาวบ้านเลี้ยงสุกรก็เพื่อเป็นการใช้ประโยชน์จากรำข้าวที่เป็นผลพลอยได้จากการดำข้าวบริโภคนั่นเอง

ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญขึ้น 2 ประการที่ไม่เพียงแต่ทำให้การเลี้ยงสุกรแบบปล่อยให้หากินเองต้องหมดไปเท่านั้นยังทำให้ชาวบ้านเลิกเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยไปเลย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทั้ง 2 ประการดังกล่าวได้แก่ การถางป่ารอบหมู่บ้านเพื่อปลูกพืชไร่และการใช้บริการสีข้าวจากโรงสีข้าวในหมู่บ้านแทนการดำข้าวบริโภคเอง

- 1) การถางป่ารอบหมู่บ้านเพื่อปลูกพืชไร่ทำให้พื้นที่หากินของสุกรลดลงและการที่ชาวบ้านปลูกพืชไร่กันตลอดทั้งปีทำให้เจ้าของสุกรต้องกักขังสุกรของตนตลอดทั้งปีตามไปด้วยเพื่อป้องกันไม่ให้สุกรไปทำลายพืชผลที่ปลูกไว้
- 2) การใช้บริการสีข้าวจากโรงสีข้าวในหมู่บ้านแทนการดำข้าวบริโภคเองทำให้ชาวบ้านไม่มีรำข้าวสำหรับเลี้ยงสุกรอีกต่อไปเพราะต้องให้รำและปลายข้าวที่ได้เป็นค่าบริการสีข้าวแก่เจ้าของโรงสี หรือหากชาวบ้านประสงค์จะได้รำกลับมาเลี้ยงสุกรของตนก็ต้องเสียเงินซื้อ

เมื่อเป็นดังนี้ชาวบ้านจึงเลิกเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยกันไปหมดทั้งหมู่บ้านเพราะไม่มีเงินซื้อรามาลีแข้งหรือถึงแม้ว่ามีฐานะพอที่จะซื้อรามาลีแข้งได้ก็เห็นว่าไม่คุ้มค่ากับการลงทุนเนื่องจากสุกรพันธุ์ไทยขายได้ราคาถูก และถึงแม้ว่าชาวบ้านยังมีความจำเป็นที่จะต้องใช้สุกรพันธุ์ไทยสีดำในการทำพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อของตนอยู่แต่ก็ได้เปลี่ยนไปซื้อจากหมู่บ้านอื่นที่อยู่ใกล้เคียงมาใช้ได้เพราะยังมีการเลี้ยงอยู่และราคาก็ไม่แพงมากนัก

แต่อย่างไรก็ตามเมื่อหมู่บ้านอื่น ๆ ในระแวกใกล้เคียงเกิดการเปลี่ยนแปลงในทำนองเดียวกันกับบ้านบงคำทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้านเหล่านั้นเลิกเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยไปด้วยเช่นกัน ดังนั้นเมื่อชาวบ้านต้องการได้สุกรพันธุ์ไทยสีดำก็จะเกิดปัญหาขึ้นคือสุกรพันธุ์ไทยหาได้ยากขึ้น ต้องไปหาจากที่ไกล ๆ ออกไปจึงต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางและขนส่งมาก ดังนั้นชาวบ้านบางรายจึงหันมาเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยกันอีกครั้งหนึ่งถึงแม้ว่าจะต้องเลี้ยงแบบกักขังตลอดเวลาและซื้ออาหารมาเลี้ยงเพราะเห็นว่าการเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยในครั้งใหม่นี้จะให้ผลตอบแทนได้คุ้มค่าเพราะมีตลาดสำหรับสุกรที่เลี้ยงและราคาขายก็สูงพอที่จะมีกำไร

ดังนั้นจึงสรุปได้จากกรณีของบ้านบงคำว่า ประเพณีการใช้สุกรสีดำในพิธีกรรมต่าง ๆ ทำให้เกิดอุปสงค์ (demand) สำหรับสุกรพันธุ์ไทยที่มีสีดำ และการที่อุปทาน (supply) มีน้อยทำให้ราคาสูงพอที่จะจูงใจให้ชาวบ้านเลี้ยงได้

3.2.2 ผลการศึกษาระบบเกษตรนิเวศน์ (Agro-ecosystem) และการเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยของบ้านกวนบูน ตำบลจันทร์เพ็ญ อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร

ผลจากการศึกษาลักษณะทั่วไปและการเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยของบ้านกวนบูนแสดงให้เห็นว่าปัจจัยที่เอื้อต่อการเลี้ยงสุกรแบบปล่อยให้หากินเองเป็นเช่นเดียวกันกับกรณีของบ้านบงคำ อำเภอโพธิ์สวรรค์ จังหวัดนครพนม และเมื่อปัจจัยที่เอื้อนั้นหมดไปชาวบ้านบางส่วนก็เปลี่ยนมาเลี้ยงสุกรในแบบกักขังแล้วหาอาหารมาเลี้ยงแทนขณะที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้เลิกเลี้ยงสุกรไป เหตุผลที่ชาวบ้านกวนบูนส่วนหนึ่งยังคงเลี้ยงสุกรกันต่อมาไม่เลิกเลี้ยงไปโดยสิ้นเชิงเหมือนกับบ้านบงคำคือ ขณะที่เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ชาวบ้านต้องเลิกเลี้ยงสุกรแบบปล่อยให้หากินเองนั้นในหมู่บ้านอื่น ๆ ที่อยู่ ในระแวกใกล้เคียงได้เลิกเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยไปก่อนแล้วแต่ความต้องการใช้สุกรสีดำเพื่อใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ยังคงมีอยู่ ดังนั้นชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่น ๆ จึงต้องมาหาซื้อสุกรจากชาวบ้านกวนบูนไปใช้ ทำให้ราคาสุกรสีดำมีราคาดีคุ้มที่จะเลี้ยงแบบกักขังแล้วหาอาหารมาเลี้ยง แต่โดยที่ชาวบ้านกวนบูนส่วนใหญ่มีฐานะยากจนไม่มีเงินสดที่จะซื้อรามาลีแข้งสุกรได้จึงได้เลิกเลี้ยงไป แต่ชาวบ้านบางส่วนที่มีฐานะดีพอสมควรก็สามารถลงทุนเลี้ยงสุกรได้ และโดยที่ผู้เลี้ยงมีจำนวนจำกัดอุปทานจึงอยู่ในระดับต่ำขณะที่อุปสงค์ยังคงมีอยู่สูงจึงทำให้ราคาสุกรสีดำยังคงอยู่ในระดับที่สูงคุ้มกับการลงทุน เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้เลี้ยงสุกรในบ้านกวนบูนมีวิธีการลดต้นทุนค่าอาหารสุกรได้โดยการหาพื้นผักพื้นบ้านนานา

ชนิดจากลำห้วยและป่ารอบ ๆ หมู่บ้านมาเลี้ยงสุกรร่วมกับรำที่ต้องซื้อจากโรงสี นั่นคือสามารถลดค่าใช้จ่ายที่เป็นตัวเงินลงได้เป็นอย่างมาก

ผลการศึกษากรณีของบ้านกวนบูนยืนยันผลที่สรุปได้จากการศึกษากรณีบ้านบงคำว่าการเพิ่มการใช้สุกรสีดำในพิธีกรรมต่าง ๆ ทำให้เกิดอุปสงค์ (demand) สำหรับสุกรพันธุ์ไทยที่มีสีดำและการที่อุปทาน (supply) มีน้อยทำให้ราคาสูงพอที่จะจูงใจให้ชาวบ้านเลี้ยงได้ นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นอีกว่าต้นทุนการผลิตสามารถรักษาให้อยู่ในระดับต่ำได้โดยการหาอาหารที่ขึ้นอยู่ตามธรรมชาติมาเลี้ยงสุกรได้โดยไม่ต้องเสียเงินซื้อ ซึ่งประเด็นนี้เป็นผลจากการที่สุกรพันธุ์ไทยสามารถสูงในการใช้อาหารที่มีคุณภาพต่ำได้อย่างดีนั่นเอง อย่างไรก็ตามกรณีของบ้านกวนบูนยังแสดงให้เห็นถึงภัยคุกคามที่มีต่อการสูญหายของทรัพยากรพันธุกรรมของสุกรพันธุ์ไทยประการหนึ่งคือการนำสุกรพันธุ์จีนที่มีรูปร่างสีสรรคและความสามารถในการใช้อาหารคุณภาพต่ำได้ดีคล้ายคลึงกับสุกรพันธุ์ไทยไปส่งเสริมให้ชาวบ้านเลี้ยง ซึ่งสุกรเหล่านี้สามารถเจริญเติบโตและให้ผลผลิตได้เช่นเดียวกันกับหรืออาจจะดีกว่าสุกรพันธุ์ไทย และชาวบ้านไม่เกี่ยงที่จะใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ตามประเพณีของคนเช่นเดียวกับสุกรพันธุ์ไทย จึงอาจจะส่งผลเร่งให้สุกรพันธุ์ไทยสูญพันธุ์ไปได้เร็วยิ่งขึ้น

3.2.3 ผลการศึกษาระบบเกษตรนิเวศน์ (Agro-ecosystem) และการเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยของบ้านหนองแสง ตำบลคอนตู อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น

ผลจากการศึกษาลักษณะทั่วไปและการเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยของบ้านหนองแสงแสดงให้เห็นว่าการที่ชาวบ้านเลิกค้าข้าวแล้วหันไปใช้บริการสีข้าวจากโรงสีในหมู่บ้านทำให้ไม่มีรำสำหรับเลี้ยงสุกรจึงได้เลิกเลี้ยงไปอย่างสิ้นเชิงซึ่งเป็นการยืนยันผลการศึกษากรณีของบ้านบงคำและบ้านกวนบูน และยังแสดงให้เห็นอีกว่า การนำสุกรพันธุ์ไทยไปส่งเสริมให้ชาวบ้านหนองแสงเลี้ยงเป็นรายได้เสริมประสบความสำเร็จเป็นอย่างสูงในตอนแรกเนื่องจากเหตุผลที่สำคัญ 2 ประการ คือ

- 1) เกิดจากความต้องการของชาวบ้าน โดยเห็นว่าสุกรพันธุ์ไทยมีต้นทุนค่าอาหารถูกกว่าสุกรพันธุ์ต่างประเทศ นั่นคือชาวบ้านให้ความสำคัญกับต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่าราคาขายที่ต่ำ
- 2) มีตลาดรองรับทั้งในและนอกหมู่บ้านตลอดจนถึงในตัวอำเภอหนองสองห้อง โดยที่ผู้ซื้อเข้ามาซื้อถึงในหมู่บ้าน

แต่ต่อมาเกิดปัญหาสุกรล้มตายลงต้องเลิกเลี้ยงกันไปจนเกือบหมดทั้งนี้เป็นผลจาก

- 1) ตลาดรองรับที่มีอยู่นั้นส่วนหนึ่งไม่ใช่ตลาดที่ผู้ซื้อซื้อไปเพื่อบริโภคแต่เป็นตลาดที่ผู้ซื้อซื้อไปเลี้ยงต่อ นั่นคือผู้เลี้ยงสุกรขุนซื้อลูกสุกรไปเลี้ยงขุนขาย ดังนั้นยังผู้เลี้ยงขายลูกสุกรได้มากเท่าใดจำนวนสุกรขุนก็ยิ่งมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งเป็นเหตุให้สุกรขุนล้มตายในเวลาต่อมา นั่นเอง

- 2) เมื่อมีการขยายการเลี้ยงมากขึ้นแต่ชาวบ้านไม่ได้แสวงหาทางขยายตลาดให้กว้างออกไป แต่อาศัยเพียงตลาดเดิมที่มีอยู่จึงทำให้สุกรสิ้นตลาดได้อย่างรวดเร็ว
- อย่างไรก็ตามชาวบ้านหนองแสงหลายรายเริ่มกลับมาสนใจที่จะเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยกันอีกครั้งหนึ่งเพราะมองเห็นว่ายังเป็นแหล่งรายได้เสริมที่ดีและมีความชำนาญในการเลี้ยงอยู่แล้ว

บทที่ 4

บทสรุป

4.1 สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุกรรมของสุกรพันธุ์ไทยมีทั้งปัจจัยบวกและปัจจัยลบ ปัจจัยบวกได้แก่ ความชอบของชาวบ้าน ตลาดรองรับ และแหล่งอาหารราคาถูก ส่วนปัจจัยลบได้แก่ นโยบายของหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ

ปัจจัยบวกที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุกรรมของสุกรพันธุ์ไทย

1) ความชอบของชาวบ้านที่จะเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทย

ปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้การอนุรักษ์สุกรพันธุ์ไทยประสบความสำเร็จคือการที่ชาวบ้านไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านในแหล่งที่เคยเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยมาแต่เดิมหรือในแหล่งที่จะส่งเสริมให้เลี้ยงใหม่จะหันมาเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยใหม่หรือเพิ่มการเลี้ยงให้มากขึ้นนั้นมีความชอบหรือความต้องการที่จะเลี้ยง เพราะหากชาวบ้านไม่มีความชอบในสุกรพันธุ์ไทยแล้วก็ยากที่จะเลี้ยงให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนได้ ซึ่งสิ่งที่ชาวบ้านเห็นว่าสุกรพันธุ์ไทยดีกว่าสุกรพันธุ์ต่างประเทศได้แก่ เลี้ยงง่าย กินน้อย กินอาหารได้โดยไม่เลือก ไม่มีความยุ่งยากในการจัดการ มีความทนทานต่อสภาพแวดล้อมที่ร้อนแฉะ ไม่ค่อยป่วยเป็นโรค และสืบพันธุ์ได้เร็ว

2) ตลาดรองรับ

วัตถุประสงค์ของการเลี้ยงสุกรของชาวบ้านคือเพื่อขายเอาเงิน ดังนั้นตลาดรองรับจึงนับว่ามีความสำคัญมากที่จะชักจูงให้ชาวบ้านเลี้ยงและทำให้สามารถเลี้ยงต่อเนื่องไปอย่างยั่งยืน โดยที่สุกรพันธุ์ไทยมีลักษณะซากที่แตกต่างจากสุกรพันธุ์ต่างประเทศที่เลี้ยงกันอยู่ในปัจจุบันจึงมีโอกาสน้อยที่จะเข้าแข่งขันในตลาดสุกรเนื้อทั่วไปที่ผู้ซื้อเน้นเนื้อสุกรไปประกอบอาหารบริโภคประจำวัน แต่อย่างไรก็ตามสุกรพันธุ์ไทยก็มีโอกาสที่จะมีตลาดเฉพาะของตัวเองได้ ตลาดสุกรพันธุ์ไทยที่มีทางเป็นไปได้

ก. ตลาดสุกรขุน โดยที่เนื้อสุกรพันธุ์ไทยมีรสชาติดีถูกปากคนไทยและมีราคาถูกกว่าเนื้อสุกรพันธุ์ต่างประเทศจึงมีผู้นิยมซื้อไปบริโภคในโอกาสพิเศษเช่นในการกินเลี้ยงในโอกาสต่าง ๆ นอกจากนั้นผู้เลี้ยงเองก็สามารถจะฆ่าและขายเองในท้องถิ่นได้อีกด้วย และโดยที่ประชาชนในบางท้องถิ่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังมีความเชื่ออย่าง

เหนียวแน่นในการใช้สุกรสีดำในพิธีกรรมต่าง ๆ ดังนั้นจึงถือได้ว่าเป็นตลาดที่ดีและมั่นคงสำหรับสุกรพันธุ์ไทยตลาดหนึ่ง

- ข. ตลาดลูกสุกรหย่านม โดยที่ลูกสุกรพันธุ์ไทยมีราคาถูกและรสชาติดีจึงมีผู้นิยมซื้อนำไปบริโภคในรูปของสุกรหัน ตลาดประเภทนี้มีทั้งในท้องถิ่นใกล้เคียงและที่ห่างไกลออกไปไม่ว่าจะเป็นในตัวอำเภอ ในตัวเมือง หรือแม้แต่ในต่างประเทศที่มีการบริโภคสุกรหันมากเช่น สิงคโปร์ และฮ่องกง
- ค. ตลาดลูกสุกรหย่านม ซึ่งผู้ซื้อนำไปเลี้ยงต่อเพื่อขุนขายหรือเพื่อเป็นแม่พันธุ์ ตลาดประเภทนี้ถ้าผู้ซื้อนำไปเลี้ยงในแหล่งอื่นที่ห่างไกลออกไปก็นับว่าเป็นสิ่งที่ดี แต่หากผู้ซื้อเป็นชาวบ้านในหมู่บ้านเดียวกันหรือในหมู่บ้านใกล้เคียงก็จะก่อให้เกิดปัญหาในระยะยาวเนื่องจากจะเป็นการเพิ่มการผลิตสุกรมากจนล้นตลาดได้

3) แหล่งอาหารราคาถูก

เนื่องจากสุกรพันธุ์ไทยมีความสามารถในการใช้อาหารที่มีสารเยื่อใย (crude fiber) สูงได้ดี ซึ่งอาหารประเภทนี้ได้แก่พืชผักพื้นบ้านต่าง ๆ หรือเศษเหลือของผลผลิตทางการเกษตรจากไร่นาเช่น ต้นกล้วย ใบผัก ถั่วถั่ว เปลือกผลไม้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่าสุกรพันธุ์ไทยยังสามารถใช้หัวมันสำปะหลังสดเป็นอาหารได้เป็นอย่างดี ดังนั้นในท้องถิ่นใดที่สามารถหาแหล่งอาหารต่าง ๆ เหล่านี้ได้โดยไม่ต้องเสียเงินซื้อหรือหาซื้อได้ในราคาถูกก็ย่อมจะเอื้อต่อการเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยได้เป็นอย่างดี

ปัจจัยลบที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุกรรมของสุกรพันธุ์ไทย

นโยบายของหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐนับว่ามีส่วนอย่างสำคัญที่ทำให้การเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยลดลงจนถึงกับสูญหายไปอย่างสิ้นเชิงในบางท้องที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากนโยบายการพัฒนาในด้านอื่นแต่ส่งผลกระทบต่อ การเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยของชาวบ้าน เช่น นโยบายการพัฒนาท้องถิ่นที่ห้ามชาวบ้านเลี้ยงสุกรแบบปล่อยให้หากินโดยอิสระเพราะเห็นว่าจะทำให้บริเวณหมู่บ้านสกปรก ชาวบ้านจึงเลิกเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยไปเลยเพราะไม่สามารถจะหาอาหารมาเลี้ยงสุกรในแบบกักขังได้ หรือในรายที่มีความสามารถที่จะทำได้ก็จะหันไปเลี้ยงสุกรพันธุ์ต่างประเทศแทนเพราะเห็นว่าคุ้มค่ากับการลงทุนกว่า เป็นต้น และอีกส่วนหนึ่งเป็นผลจากความไม่เข้าใจหรือไม่ตระหนักในความสำคัญของสุกรพันธุ์ไทยจึงพยายามเปลี่ยนให้ชาวบ้านเลี้ยงสุกรพันธุ์ต่างประเทศแทนสุกรพันธุ์ไทยเพราะเห็นว่าขายได้ราคาดีกว่าและมีประสิทธิภาพในการผลิตสูงกว่า โดยไม่ได้คำนึงว่าการเลี้ยงสุกรพันธุ์ต่างประเทศไม่เหมาะสมต่อผู้เลี้ยงในชนบทที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำไม่สามารถจะลงทุนเลี้ยงสุกรพันธุ์ต่างประเทศในแบบสมัยใหม่ได้ และสุกรพันธุ์ต่างประเทศก็ไม่เหมาะสมต่อการเลี้ยงแบบดั้งเดิมในชนบทได้ นอกจากนี้กรมปศุสัตว์ซึ่งมีนโยบายในด้าน การอนุรักษ์พันธุกรรมสัตว์พันธุ์ไทยแต่ในขณะเดียวกันก็ยังนำสุกรพันธุ์จีนมาส่งเสริมให้ชาวบ้านเลี้ยงแทนสุกรพันธุ์ไทย ซึ่งนับว่าเป็นการแข่งขันโดยตรงกับสุกรพันธุ์ไทยในตลาดเดียวกัน

4.2 ข้อเสนอแนะ

4.2.1 แนวทางการอนุรักษ์สุกรพันธุ์ไทย

จากปรากฏการณ์ที่จำนวนสุกรพันธุ์ไทยกำลังลดลงอย่างรวดเร็วและความผันแปรทางพันธุกรรมอาจลดน้อยลงด้วย จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรักษาทางอนุรักษ์สุกรพันธุ์ไทยไว้ก่อนที่จะเกิดความสูญเสียมากกว่านี้จนไม่อาจเรียกหาทรัพยากรทางพันธุกรรมนี้กลับคืนมาได้อีก แนวทางการอนุรักษ์สุกรพันธุ์ไทยที่อยู่ในวิสัยที่จะปฏิบัติได้เป็นอย่างดีเป็นรูปธรรมควรเป็นดังนี้

1) กรมปศุสัตว์ซึ่งเป็นหน่วยงานที่หน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาการเลี้ยงสัตว์และขณะเดียวกันก็มีหน้าที่ในการอนุรักษ์พันธุกรรมของสัตว์เลี้ยงพันธุ์ไทยด้วยควรให้ความสนใจในการอนุรักษ์สุกรพันธุ์ไทยอย่างจริงจัง และกำหนดนโยบายอย่างชัดเจนที่จะไม่ให้งานด้านการส่งเสริมสัตว์เลี้ยงพันธุ์ใหม่ ๆ โดยเฉพาะสุกรพันธุ์จีนไปขัดแย้งงานด้านการอนุรักษ์สุกรพันธุ์ไทย

2) ดำรวจแหล่งเลี้ยงและจำนวนสุกรพันธุ์ไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นประจำทุกปีเพื่อจัดทำฐานข้อมูลสำหรับการเฝ้าระวังติดตามการเปลี่ยนแปลงและวางแผนการอนุรักษ์ได้อย่างเหมาะสมและรวดเร็วทันสถานการณ์ ทั้งนี้สามารถดำเนินการได้โดยความร่วมมือกันระหว่างกรมปศุสัตว์ และมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3) หาทางส่งเสริมให้ชาวบ้านในแหล่งที่มีปัจจัยเหมาะสมเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยเพื่อเป็นแหล่งรายได้ ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการอนุรักษ์สุกรพันธุ์ไทยให้คงอยู่ต่อไปได้ ถึงแม้ว่าการเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยเพื่อการค้าจะมีข้อจำกัดอยู่บ้างทำให้ไม่สามารถส่งเสริมการเลี้ยงในวงกว้าง หรือให้เลี้ยงทดแทนสุกรพันธุ์ต่างประเทศที่เลี้ยงเป็นการค้ากันกันอยู่ในปัจจุบันนี้ได้ แต่หากพิจารณาหาแหล่งที่เหมาะสมและมีปัจจัยต่าง ๆ เอื้ออำนวยแล้วก็เชื่อว่าการส่งเสริมให้ชาวบ้านเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยจะประสบผลสำเร็จอย่างยิ่ง สภาพที่เหมาะสมแก่การส่งเสริมการเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยมีเช่น

- ก. เป็นเขตชนบทที่ประชาชนมีฐานะยากจนและขาดแคลนช่องทางในการประกอบอาชีพ เช่น ผู้ที่ไร้ที่ทำกิน ผู้ที่อาศัยอยู่ในป่าสงวนที่ไม่สามารถขยายพื้นที่เพาะปลูกได้อีก หรือ ผู้ที่อยู่ห่างไกลจากตลาดแรงงาน เป็นต้น
- ข. เป็นแหล่งที่ประชาชนมีประเพณีความเชื่ออย่างเหนียวแน่นในการใช้สุกรสีดำประกอบในพิธีการต่าง ๆ
- ค. เป็นแหล่งที่อยู่ใกล้ชุมชนเมืองที่มีผู้นิยมบริโภคเนื้อสุกรพันธุ์ไทย
- ง. เป็นแหล่งที่สามารถหาอาหารที่มีราคาถูกลงมาเลี้ยงสุกรได้โดยสะดวก

4) ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ให้สังคมได้ตระหนักเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์สัตว์พันธุ์ไทย โดยเฉพาะสุกรพันธุ์ไทย เพื่อเป็นการเปิดตลาดสำหรับผลผลิตของผู้เลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

4.2.2 ประเด็นที่จำเป็นต้องวิจัย

การที่จะนำสุกรพันธุ์ไทยไปส่งเสริมให้ชาวบ้านเลี้ยงนั้น การเลี้ยงจะต้องเป็นแบบเน้นการใช้แรงงานมากกว่าการลงทุนในรูปของตัวเงิน เพื่อให้ผลผลิตมีราคาต่ำซึ่งจะทำให้หาตลาดได้ง่ายและเปิดโอกาสให้เกษตรกรผู้มีรายได้น้อยมีหนทางในการเลี้ยงสุกรเป็นอาชีพเสริมหรืออาชีพจริงได้ รูปแบบการเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยที่ผ่านมานี้อาจคิดหรือที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนับว่ายังไม่เหมาะสมเพราะการเลี้ยงแบบปล่อยให้หากินเองไม่สามารถจะทำได้อีกต่อไปเพราะพื้นที่ว่างเปล่าของหมู่บ้านไม่มีแล้ว นอกจากนี้การปล่อยให้หากินเองจะทำให้เกิดปัญหาสุกรทำลายพืชผลของชาวบ้าน การเลี้ยงแบบคัมผัดให้กินก็จะมีปัญหาจากการที่ต้องใช้พื้นที่เป็นจำนวนมาก ดังนั้นจึงจำเป็นต้องหารูปแบบการเลี้ยงที่เหมาะสมเพื่อนำชาวบ้านต่อไป นอกจากนี้ยังจำเป็นต้องศึกษาหาข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ เกี่ยวกับการเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยที่จำเป็นแต่ไม่เคยมีใครศึกษาไว้เลย เช่น ชนิดและปริมาณของอาหารตามธรรมชาติต่างๆที่ชาวบ้านจะหามาเลี้ยงสุกรได้ การเตรียมอาหารสุกรที่ใช้พลังงานต่ำแต่ให้สุกรได้รับอาหารพอเพียงต่อการดำรงชีวิตและการให้ผลผลิต การจัดการที่เหมาะสมเท่าที่จำเป็น แนวทางการนำผลผลิตไปใช้ประโยชน์หรือการเพิ่มมูลค่าของผลผลิต การหาตลาดใหม่ ๆ สำหรับผลผลิตที่ได้ เป็นต้น

ประเด็นเร่งด่วนที่ควรทำการศึกษาเพื่อใช้ผลการวิจัยเป็นแนวทางในการอนุรักษ์สุกรพันธุ์ไทย

- 1) ศึกษาพืชพรรณธรรมชาติ ผลผลิตทางการเกษตรที่มีมากในท้องถิ่น และวัสดุเศษเหลือจากไร่นาที่มีศักยภาพที่จะนำมาใช้เป็นแหล่งอาหารราคาถูกสำหรับเลี้ยงสุกรพันธุ์ไทยได้ โดยการสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลในท้องถิ่นชนบท และนำตัวอย่างมาวิเคราะห์หาคุณค่าทางอาหารในห้องปฏิบัติการ
- 2) ศึกษาถึงความสามารถของสุกรพันธุ์ไทยในการใช้ประโยชน์จากอาหารธรรมชาติ โดยการทดสอบการย่อยได้ การเจริญเติบโต การสืบพันธุ์ และลักษณะอื่นๆที่เกี่ยวข้อง
- 3) ศึกษาหาวิธีการที่เหมาะสมในการเตรียมอาหารสุกรจากพืชพรรณธรรมชาติ ผลผลิตทางการเกษตรที่มีมากในท้องถิ่น และวัสดุเศษเหลือจากไร่นา โดยมุ่งให้ประหยัดพลังงานในการหุงต้มแต่ให้สุกรได้ใช้ประโยชน์จากอาหารให้มากที่สุด เช่นการให้กินสด ตากแห้ง ตำให้แหลก หรือหั่นซอยเป็นชิ้นเล็กๆ เป็นต้น ซึ่งน่าจะแตกต่างกันตามปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่น ชนิดของวัตถุดิบที่ใช้ ฤดูกาล ประเภทและอายุของสุกร เป็นต้น
- 4) ศึกษากระบวนการจัดการเลี้ยงดูโดยชาวบ้านในชนบทเพื่อให้ได้ข้อมูลจากสภาพการเลี้ยงดูในไร่นาจริง (on-farm testing) ทั้งนี้ควรจะมีการวิเคราะห์ผลในด้านวิธีการเลี้ยง ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ และผลกระทบทางสังคม

- 5) ศึกษาด้านโภชนาการของเนื้อและผลิตภัณฑ์จากสุกรพันธุ์ไทย โดยการตรวจสอบคุณสมบัติซากและแนวทางที่เหมาะสมในการนำเนื้อสุกรพันธุ์ไทยไปประกอบอาหาร ทั้งนี้เพื่อรองรับการขยายตลาดสุกรพันธุ์ไทยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- พงษ์ชาญ ฌ ลำปาง. (2538). ระบบการเลี้ยงสุกรแบบดั้งเดิมในชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. โครงการวิจัยระบบการทำฟาร์ม มหาวิทยาลัยขอนแก่น KKU/FSR, A/ Te/ No.1/ 85.
- สวัสดิ์ ธรรมบุตร และ วนิตา กำเนิดเพชร. (25..). นโยบาย มาตรการและแผนการอนุรักษ์และพัฒนาปศุสัตว์ เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน พ.ศ. 2541 - 2546. โครงการวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพด้านการปศุสัตว์ กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. กรุงเทพมหานคร.
- สุชีพ รัตสาร. (2522). หลักการผลิตสุกร. ฉบับแก้ไขครั้งที่ 6. ห้างหุ้นส่วนจำกัด เซ็นทรัลเอ็กซ์เพรส ศึกษาการพิมพ์. กรุงเทพมหานคร.
- ตำนานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. (2540). นโยบาย มาตรการและแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2541 - 2545. กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร.
- อมรรัตน์ ขุนทองเอก. (2537). การศึกษาระบบการเลี้ยงและคาริโอไทป์ของสุกรพื้นเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. ภาควิชาสัตวศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ประวัติผู้วิจัย

1. ชื่อ นายพงษ์ชาญ ฌ ลำปาง
2. รหัสประจำตัวนักวิจัยแห่งชาติ (ถ้ามี) 41400211
3. ตำแหน่งปัจจุบัน รองศาสตราจารย์
4. ประวัติการศึกษา

ปีที่จบการศึกษา	ระดับปริญญา	อักษรย่อปริญญา	สาขาวิชา	วิชาเอก	ชื่อสถาบันศึกษา	ประเทศ
2514	ปริญญาตรี	วท.บ.	เกษตรศาสตร์	สัตวบาล	ม.เชียงใหม่	ไทย
2521	ปริญญาโท	M.S.	Animal Science	Animal Breeding	Kansas St.U.	USA
2532	ปริญญาเอก	Ph.D.	Animal Science	Animal Breeding	Kansas St.U.	USA

5. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชา

การปรับปรุงพันธุ์สัตว์
 การผลิตสุกร
 พฤติกรรมของสัตว์เลี้ยง
 การวิเคราะห์ระบบการทำฟาร์ม

6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ : ระบุสถานภาพในการทำวิจัยว่าเป็น หัวหน้าโครงการ หรือ ผู้ร่วมวิจัยในแต่ละเรื่อง

6.1 งานวิจัยที่เสร็จแล้ว : ชื่อเรื่อง ปีที่พิมพ์และสถานภาพในการทำวิจัย

ลำดับ	เรื่อง	ปีที่พิมพ์	สถานภาพ
1.	การปรับปรุงพันธุ์สุกรของผู้เลี้ยงรายย่อยในจังหวัดขอนแก่นและสกลนคร	2530	หัวหน้า โครงการ
2.	การผลิตและการขายไก่พื้นเมืองของเกษตรกรจังหวัดร้อยเอ็ด	2530	หัวหน้า โครงการ
3.	ระบบการเลี้ยงโค-กระบือ ของบ้านบอน จ.ศรีสะเกษ	2528	หัวหน้า โครงการ
4.	ระบบการเลี้ยงสุกรแบบดั้งเดิมในชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	2528	หัวหน้า โครงการ
5.	การคัดเลือกปรับปรุงพันธุ์ห่านจีน	2526	นักวิจัย
6.	การศึกษาความผันแปรทางพันธุกรรมเพื่อวางแผนปรับปรุงพันธุ์ห่าน	2523	นักวิจัย
7.	การศึกษาถึงอิทธิพลที่ทำให้การผสมติดต่ำในห่าน	2523	นักวิจัย
8.	Evaluation of community development for child survival.	2535	นักวิจัย
9.	Urban-rural wood energy interdependency in a district of Northeast Thailand.	2534	นักวิจัย
10.	Cage-and floor-reared effects on subsequent behavior of White Leghorn layers in multiple bird cages.	2533	หัวหน้า โครงการ
11.	Cage-and floor-reared effects on productivity, nervousness, feather condition and livability of White Leghorn layers.	2533	หัวหน้า โครงการ
12.	Effect of number of nipple-waterers on the waterers usage and body weight of White Leghorn pullets.	2533	หัวหน้า โครงการ
13.	A study on rainfed farmers adjustments on flood stress conditions.	2528	หัวหน้า โครงการ
14.	Sexual behavior of Chinese geese reared in dry pens vs. in pens with swimming water.	2527	หัวหน้า โครงการ